

ius, sint perpetua sicut census, idest non vacabilia; secus est in locis montis vacabilibus, quia ista transeunt cum conditionibus officiorum vacabilium, de quibus scripsi infra num. 260. & seqq.

De monte Pietatis vide quæ scripsi infra num. 440. & seqq.

Obiter nota, dum sæpè loquimur de reditu, quòd scribentes non conueniunt, an sit scribendus cum vnico d. an verò cum duplici; ego non insisto, curiosi possunt videre Tiraq. de retr. lign. §. 1. gl. 6. num. 1.

DE IMPRESTITIS.

S V M M A R I V M.

Venetiarum imprestantia, Florentia mons, & S. Georgij loca, qua ratione sint licita, &c. num. 256. 452. & seqq.

256 **E**XEMPLIFICA III. in prestitis Venetiarum, Monte Florentiæ, & locis comperarum Sancti Georgij Ciuitatis Genuæ; quæ prestita, mons, & loca, qua ratione sint licita, cum maxima de eis orta esset inter Theologos disputatio; latè, vti in loco congruo, explicauit infra num. 452. & seqq. & ideo hic non repeto.

DE SOCIETATE.

S V M M A R I V M.

Societas, assicuratis capitale, & certa parte lucrari, accedente contractu assicuracionis tenet, num. 257. Si verè, & non fictè contrahatur, nu. 258. Et quæ ad huius societatis iustitiam requirantur, remissiuè num. 259.

257 **E**XEMPLIFICA IV. in societate cum assicuracione capitalis, & certi lucri, quam societatem posse fieri, & quomodo, & quibus interuenientibus contractibus, satis scripsi infra §. 3. gl. 3. num. 36. declar. 2. ideo hic non repeto: & tamen ista societas est licita & iusta, quâuis in ea, inspecto effectu, pecunia annuam reddat pecuniam, saluo semper capitali; & nullo dantis pecuniam labore, aut industria adhibito, pecunia pecuniam parere videatur.

258 Declara hanc societatem esse validam, & licitam, si verè contrahatur, secus si fictè,

vt puta cum persona inhabili ad societatis negotium, vt secutus sum infra q. 7. par. 2. ampl. 17. num. 9. confirm. 2.

259 Sed quæ ad huius societatis iustitiam requirantur, & an Sixti V. constitutio eam tollat, vide infra d. gl. 3. num. 36. & seqq. in quibus sufficienter omnia necessaria declarauit.

DE SOCIETATE OFFICII.

S V M M A R I V M.

Societas officij Curie Romanae quando fuerit inuenta, est frequentissima, & veteres de ea non scripserunt, num. 260.

Societatis officij origo unde processerit, num. 261.

Officia Rom. Curie vendibilia, num. 261. Ea; Papa vendit ad vitam euentis, num. 262. Et quare non ultra, num. 264.

Societas officij inicitur etiam cum priuato, qui non habet, neque intendit habere officium, num. 263.

Pretium officij vacabilis per obitum, & pretium census vitalitij videntur equalia, num. 265. Maius tamen debet esse pretium officij vacabilis, num. 266.

Societas officij ad sui validitatem requirit, quòd officium sit officium Rom. Curie, sub nu. 267. & 269. Et quæ sit ratio, num. 268. & 269. Et quando societas officij possit contrahi etiam super alijs officijs, quàm Romana Curia, num. 271.

Societas officij non poterat contrahi, nisi infra medietatem officij, sed hoc fuit reuocatum, num. 272. Similiter non poterat iniri, nisi signata supplicatione per signaturam Papæ, & hoc etiam fuit sublatum, num. 273.

Officialis, contrahendo societatem, tenetur interrogatus dicere, si alias in eius officio habeat societates, quot, & cuius summa, sed hodie, hac interrogatione omissa, contrahuntur, num. 274. & 275. Et quare, num. 330. & 331.

Officium in societate officij est præcisè necessarium, & debet esse capax, alias societas est nulla, & quomodo, num. 276. & latè, num. 321. & seqq. ubi distinguuntur quatuor casus, vsque ad num. 331. inclusiue, & 339. & 340. Hocq; procedit etiam de iure communi, num. 279. Et est nulla, etiam si sit contracta super periculo vite, num. 280. 281. 282. & 306. Quamuis multa deducantur in contrarium, num. 283. & seqq. Non obstante etiam consuetudine, num. 306. sed cum distinctione, num. 307. & seqq. Et non obstante

- rescripto Papae, num. 311. udbibita eadem distinctione, num. 313. & seqq. Et non obstante dolo officialis, & socij, num. 336.
- Officio, super quo sit inita societas, alienato, resoluitur societas, & ideo socius etiam ignorans alienationem officij non potest accipere fructus, num. 332. & 333. Etiam si sibi sponte soluerentur, num. 334. Et ubi acceperit, tenetur eos restituere, ideoque multo magis repelleretur, si ageret, num. 335.
- Nullitas societatis officij, quamuis officialis, & socij indemnitate videatur aequè respicere, tamen fauet magis officiali, num. 337.
- Societate officij nulliter contracta, seu resoluta, an pecuniae remaneant apud officialem, uti mutuo datae, num. 277. & 338.
- Pactum lucrandi pecunias in societate officij vacabilis per obitum, est de substantia societatis, sub num. 282. vers. aliam.
- Societas officij, contracta sine officio, an possit stare uti census vitalitius, seu sponso, num. 281. 283. & seqq. 301. & seqq. usque ad nu. 306. Et an propter dolum officialis socius possit consequi lucrum cessans, num. 342. Et quando dicitur contracta sine officio, num. 341.
- Periculum socij in societate officij est maius periculo officialis, num. 285. Habetq; periculum socij magis naturam sponsonis, quam assecurationis, num. 293.
- Contractus, qui eo modo, quo est gestus, non potest sustineri, sustinetur eo, quo potest, nu. 284. Quia si quod ago, ut ago, non valet, valet ut valere potest, num. 287.
- Commercia potius sustinenda, quam infringenda, num. 316. Etiam si in eis versetur occasio deceptionum, num. 317.
- Pacta in societate officij diuersa à pactis, quibus officialis emit officium, num. 286. Et possunt in ea apponi quaeuis pacta licita, & honesta, num. 301.
- Fructus in societate officij ad rationem 12. pro centenario unde originem habere videantur, num. 288. & seqq. & 291. & seqq. Ex his 12. quot capiuntur ratione fructuum, & quot ratione periculi, sub num. 305.
- Vsura centesima quae sit, & unde dicatur, num. 288. & sub num. 289. remissive.
- Pecunia traiectitia quae, & unde dicatur, num. 289. iuncto num. 288.
- Fœnas nauticum quid, & unde originem habeat, num. 290. iunctis, num. 288. & 289.
- Leges de assecuratione pecuniae nauticae, extenduntur ad assecurationem vitae hominis, num. 292.
- Census vitalitius ratione maioris periculi reddit
- maiores fructus, & ratione periculi est licitus, num. 294. & 297. Imò est magis licitus, quam census perpetuus, num. 295. Et in eiusmodi censu cessat lesio, quae contingit ex longitudine vitae ementis censum, num. 296.
- Census vitalitij pretium sumitur ex verisimili longitudine, seu breuitate vitae ementis, num. 298.
- Vsura est indispensabilis, num. 319.
- Dispensari non potest, quod est contra praeceptum naturale, num. 320.
- Consuetudo nihil operatur in usuris, sub nu. 306. Distinguitur num. 307.
- Papa non dispensat super usuris, num. 311. Sed cum distinctione, num. 313. & seqq.
- Consuetudini praesertim mercatorum inherendum in commercio societatis, sub nu. 317.
- Vidua licet non debeatur fructus dotis, ideoq; fructus, quos ex pignore capit, computare debeat in sortem, tamen debentur vigore statuti confirmati à Papa, num. 315.
- Deceptio toleratur in commercijs, & quare, num. 317.
- Legem debet Princeps quoad potest reducere ad usum populi, num. 318.
- Fructus societatis officij taxantur ex quantitate, quam illud officium communiter reddere solet, sub num. 322.
- Dolus cum dolo compensatur, sub num. 324. vers. ratio, & num. 336.
- Vtile per inuile an vitietur in societate officij, num. 326. & seqq.
- Officialis habet hodie nudum nomen in societate officij, ideoque, &c. num. 330.
- Societas officij, quamuis officialis pro parte sua non adimpleat, habet suos effectus, volente socio, qui adimpleuit ex parte sua, num. 343. & seqq. Et quomodo declaretur hac voluntas, num. 376. Et quousque voluntas non declaratur, societas remanet in suspensio, num. 379. Secus, socio nolente, num. 350. & seqq.
- Fideiussorem licet officialis dare promiserit, & non dederit, tamen socius potest agere ad fructus societatis, num. 343. Etiam si promissio sit cum clausula resolutiva societatis, nu. 344. Et quamuis promiserit dare duos fideiussores, & dederit unum, num. 345. Et dum socius agit ad fructus, non per hoc renunciat iuri agendi, ut fideiussor prestetur, num. 346. Et cui iuri censeatur renunciare, num. 347. Et potest agere ad fructus, etiam si in obligatione prestandi fideiussorem nulla sit apposita dies, & officialis non sit interpellatus, num. 349. E contra, socio nolente fructus, officialis lucrari non potest pecunias, nu. 350. & nu. 361.

Reiecta contraria opinione, nu. 360. & 362. Et hoc præcipue procedit quando socius nullos recepit fructus, num. 363. Procedit etiam quando recepit solum fructus primi semestris, num. 364. 366. & 367. Et maxime, si adesset clausula resolutiua, num. 368. Procedit etiam si teneretur dare fideiussorem infra duos menses, num. 369. Et quamuis socius statim, receptis fructibus primi semestris moreretur, num. 370. Quos fructus hæredes compensare tenerentur, num. 375. Quod si receperit fructus secundi, aut ulterioris semestris, officialis pro toto illo tempore posset lucrari pecunias, num. 365. 376. & 377. Et non ultra illud tempus, num. 378.

Voluntas socij ad declarandam societatem initam exprimitur expressè, & tacitè, num. 376.

Renuncians iuri dicendi societatem non esse initam, non renunciat iuri agendi ad alia sibi promissa, num. 347.

Dominus directus recipiendo canonem, renunciat caducitati incurse, sed non iuri emphyteotico, num. 348.

Contractus commodum reportare non debet, qui contractum non adimplet, sub num. 350.

Agere non potest ex contractu, qui contractum non adimplet, num. 351. & seqq.

Emptor non agit ex empto, nisi venditori pretium offerat, num. 352.

Exceptio non adimplementi repellit agentem, non obstante quouis instrumento, & statuto executiuo, num. 353. & seqq.

Statutum, tollens omnes exceptiones, non tollit exceptionem non adimplementi, num. 353. & seqq.

Exceptio (tu non impleuisti) potest opponi etiam per iudicem ex officio, num. 356.

Mens, & causa finalis contrahentium attenditur, num. 358.

Locator promittens non expellere conductorem, intelligitur si soluat, num. 359.

Mora an & quomodo consideretur, & contrahatur, num. 370. & seqq. & num. 386. 387. & seqq.

Mora ad excludendum à lucro, & ab actione eum, qui non adimplet, non est necessaria, num. 372. 373. & 374.

Interpellatio non est necessaria, quando obligatus est certus de sua obligatione, & ex non adimplemento reportaret commodum, num. 349. Secus quando non est certus, quare, &c. num. 380. & seqq. 385. & seqq. & num. 389. & 390.

Dies incerta habetur pro conditione, num. 382. Et

illius aduentus non constituit in mora sine interpellatione, num. 384.

Ablatiui absoluti faciunt conditionem, num. 383. Obligatio, & mora eodem momento non nascuntur, num. 386. & 387.

Iuramentum quando habeat vim constituendi in mora, num. 387.

Pecunia præsens requiritur in contractu societatis, num. 391.

Persona, super cuius vita periculo contrahitur societas, quomodo debeat nominari, & quid si non sit nominata, num. 393. & seqq. usque ad num. 398.

Mors, quæ condemnato infligitur à iustitia, dicitur mors naturalis, &c. num. 397.

260

EXEMPLIFICA V. in societate officij Curie Romanæ, quod commercium fuit primum à Leone X. deinde à Paulo IV. & postea à Pio IV. approbatum, & hodie est frequentissimum in Vrbe, vt sciunt qui in ea versantur: in usu enim est Romæ, & in multis Ciuitatibus, Ecclesie subiectis, vt contrahantur societates ad certum tempus, plerunque ad sex menses, deinde ad beneplacitum, cum disdicta quindecim dierum super officijs Romanæ Curie, quæ per obitum vacant, in quibus alicui officiali datur nomine societatis certa pecuniæ summa, super periculo vitæ suæ, vel cuiuslibet alterius personæ certæ: officialis autem promittit pro rata pecuniæ socium participem facere fructuum sui officij, societate durante, quos etiam conducit ad rationem duodecim pro quolibet centenario, & societate finita, promittit restituere sortem, Hier. Gabr. conf. 78. in usu. lib. 1. sed quia hoc commercium antea erat incognitum, ideo de officiorum societatibus nihil expressè scriptores veteres tradiderunt, Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. & mand. cap. 8. initio. sed postea de eis quædam breuissimè attigit Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. ad finem, quem secutus est Ioseph. Angles in suis floribus quæstionum theologiarum, in q. de contractu societatis, dub. 3. & 4. & paulò exactius Philarch. in suo man. sacer. cum agit de vsuris, in cap. quib. mod. fiat vsura palliata, Nauar. conf. 25. & 27. lib. 5. de vsur. Card. Tolet. de instruct. sacer. lib. 5. cap. 50. & in alia impressione cap. 40. Rot. diuers. in diuersis decis. quas citamus in locis opportunis.

nis, & multa scripsit Io. Azor. d. cap. 8. & seqq. & tractatum ediderunt Virg. de Boccat. & Franc. Castrac.

261 Harum societatum origo inde processit, quia cum Papa habeat in Rom. Curia multa officia, quorum aliqua sunt gratiosa, & aliqua vendibilia, vt officium Camerariatus, Thesaurariae, Auditoris Camerae, Clericorum Camerae, Prothonotariorum, Secretariorum, Cubiculariorum, Contradictarum, Summistae, Abbreuiatorum, Correctorum, Praesidentis, Collectorum, Iannizzarorum, Plumbi, Notariorum, Cursorum, Militum, seu Equitum S. Petri, Pij, Gilij, & alia, vt testantur Castrac. tract. de societ. offic. in procem. num. 4. & seqq. & Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. & mand. cap. 8. vers. in romana. † haecque officia, quae vendibilia sunt, Papa vendat ad vitam ementis; vt scribunt Castrac. d. procem. num. 2. in fine, num. 3. & 8. in fine, & Ioan. Azor. d. vers. in romana. & ijs, qui volunt ea emere, aliquando deficiat aliqua pars pretij, Papa concedit eis, vt possint esse plures vnus officij emptores, dummodo in vno solo resideat titulus, & emptio officij, quare is, qui in emptione officij confert proprias pecunias, efficitur pro rata socius, & particeps reddituum illius officij vna cum officiali, qui illud emit, Card. Tolet. de instruct. sacerdot. lib. 5. cap. 50. alibi cap. 40. num. 1. & Castrac. d. tract. de societ. offic. cap. 3. num. 1. & seqq.

262 Verum, succrescente commerciorum necessitate, aut potius callida hominum astutia, anhelantium ad lucrum, haec societates fieri coeperunt etiam cum officiali, qui pecunia non indigeat ad emendum officium, siquidem fieri coeperunt cum officiali, qui officium iam emit, imò cum alio, qui nec emit, nec vult emere, sed pecuniam quaerit pro suis necessitatibus, seu negotijs, aliquo tamen officiali adhibito, qui in sui officij societate pecuniam illam accipiat, & conseruetur indemnis, cum in ea societate solum nomen habeat, vt dixi infra q. 7. par. 1. num. 88. quod idem fuit factum in cambio, cum enim esset introductum gratia mercaturae, & peregrinationis, fuit postea ipsummet factum mercatura, & conuersum ad negotiationem lucratoriam, vt scripsi infra q. 6. num. 8.

De praedictis officijs, & officialibus varijs, quorum aliquos citat Castrac. d. tract. de societ. offic. in procem. num. 5. & seqq. varijs

in locis scripserunt; & nos de aliquibus in nostro tract. de iudic. caus. lib. 1. cap. 21. & seqq. & lib. 3. cap. 2. q. 8. num. 144. 146. & seqq.

264 Ratio quare Papa haec officia vendat ad ementis vitam, & non ultra, est, vt in cuiusque Pontificis sede eorum aliqua semper sint vacatura, & ita cuiusque Pontificatus eosdem possit habere redditus.

265 Horum officiorum pretium ex communi aestimatione hodierna à multis iam annis est illud, quo quis vitalitium emeret annum redditum, certum, & securum scutorum octo circiter pretio scutorum centum; itaque scutis 1000. emeretur officium, quod reddere soleret scutos 80. annuatim, comprehensis omnibus expensis: cum enim sit vitalitium, non tantum emitur, quanti emeretur, si esset perpetuum, transitorium ad haeredes: & cum reddat lucrum, seu fructus, ad rationem octo pro centenario, maiori emeretur pretio, quam si redderet ad rationem quinque pro centenario.

266 Et licet pecunia, periculo vitae exposita, soleat reddere non solum octo pro centenario, sed maius lucrum, nempe decem, vel duodecim pro centenario; sicque scutis 1000. posset emi officium, quod reddat, non scutis 80. sed scutis 100. vel 120. annuatim; tamen est aduertendum, quod pecunia, qua emuntur haec officia, non est ita praecise exposita periculo vitae ementis, vt is periculum aliquando per viam resignationis ante mortis euentum non possit euadere, recuperando pretium à resignatario, quare potest officialis cum consensu Papae per viam resignationis officium illud alienare in singularem successorem cum sua natura vacantiae per obitum ipsius singularis successoris; & hac ratione annuus redditus, seu census omnino vitalitius, minori aestimari debet pretio, quam redditus annuus officij vacabilis per obitum, quia pretium solum pro censu vitalitio non potest eximi à periculo amissionis, at pretium, solum pro officio vacabili per obitum, potest eximi, vt dixi, per viam resignationis.

267 Ad huius societatis validitatem multa sunt necessaria ex dispositione constitutionum, editarum à Pontificibus, de quibus mentionem feci supra num. 260.

Primo requiritur, quod eiusmodi societas contrahatur super officium, quod sit Rom. Curiae; quia etsi haec qualitas, nempe, quod

quòd sit Rom. Curia, non pertineat ad intrinsecam rationem contractus societatis, ideoque nulla repugnante ratione, posset iniri etiam super officijs Regijs, Ducalibus, & similibus, tamen, quia Paulus IV. id prohibet, esset usura, si super alijs officijs, quàm super officijs Romanæ Curia contraheretur, Card. Tolet. de instr. sacerd. lib. 5. cap. 30. alibi cap. 40. sub num. 1. vers. prima est. & ideo accuratè loquitur Hier. Gabr. conf. 78. in usu. initio, lib. 1. dicens, in usu esse Romæ, & in multis Ciuitatibus, Ecclesiæ subiectis, vt contrahantur societates super officijs Rom. Curia, quæ per obitum vacant.

268 Ratio huius requisiti, seu qualitatis officij potuit esse (licet nec ista vndique satisfiat) quia dum Pauli IV. constitutio dispensat, vt iste societatis contractus super officijs Romanæ Curia possit fieri, taxata, & soluta ab initio certa quantitate pro fructibus; hæc constitutio videtur quodammodo vulnerare ius commune, cui eiusmodi determinatæ taxationes, & anticipatæ solutiones solent esse suspectæ, vt latè explicauimus infra q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 27. & seqq. & nu. 87. At constitutio specialis, vulneratoria iuris communis, est intelligenda, vt quò fieri potest, minus vulneret; vnde sicut statutum, quod potest intelligi, vt corrigat ius commune in duobus, vel in vno, intelligitur hac ratione, vt corrigat in vno, vt secutus sum in meo tract. de iudic. caus. lib. 2. cap. 8. num. 410. & 411. ita etiam eadem ratione constitutio, quæ potest intelligi, vt corrigat in pluribus locis, vel in vno loco, debet intelligi, vt corrigat in vno loco.

269 Ratio rationis, quare hæc dispensatio restringatur ad officia Rom. Curia, est, quia Curia Rom. est forum commune, ad quod ex totius Orbis Christiani partibus gentes confluunt, quæ cum ibi diuersis ex causis aliquo tempore commorentur, hoc societatis commercio sibi facilius, quàm alio subuenire possunt.

270 Extende hoc requisitum, vt sit necessarium etiam hodie, quia licet procedat ex Pauli IV. constitutione, eaque constitutio cum omnibus, in ea appositis clausulis, sit cassata, & annullata per constitutionem Pij IV. tamen illa annullatio non tollit hoc requisitum, tum quia omnis constitutio Pontificia de societibus officij loquitur de officijs Curia Romanæ, prout de eis loquitur etiam constitutio Pij IV. quia cum sint cor-

rectoriae iuris communis, vt dixi supra sub num. 268. non sunt extendendæ ad officia, quæ non sunt Romanæ Curia, tum quia illa annullatio, etsi generalis sit, exprimit quid corrigat, & quid disponat.

271 Declara idem requisitum, vt non sit necessarium, quando nulla fit lucri, seu fructuum taxatio, sed fit simpliciter societas tam in lucro, quàm in damno, iuxta iuris communis dispositionem, quia, seruata iuris communis dispositione, societas ita potest contrahi super officijs Romanæ Curia, sicut super alijs.

272 Secundo requiritur, quòd societas non contrahatur ultra dimidium valoris officij, sic expressè disponente Pauli IV. constitutione, quod aduertunt etiam Card. Tolet. de instr. sacerd. lib. 5. cap. 40. nu. 2. vers. altera est. & num. 9. vers. prior est. Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. cap. 9. initio, & Rot. diuers. decis. 336. honorarius. sub num. 1. coram Illustrissimo Card. Millino, in Rom. societatum. lunæ 29. Ianuarij 1601. inter impressas Lugduni, anno 1612.

Hoc requisitum ex societatis natura non est necessarium; & fuit expressè reuocatum per constitutionem Pij IV. & in societate officiorum, seruata dispositione iuris communis, potuisset omitti etiam sine ista reuocatione: quare societas tenet vsque ad valorem officij, super quo contrahitur, dummodo valorem officij non excedat, sic disponente dicta Pij IV. constitutione, reuocatoria dictæ constitutionis Pauli IV. Io. Azor. in loco supra proxime citato, & Rot. d. decis. 336. sub num. 1.

273 Tertio requiritur, quòd fiat, accedente supplicatione, signata vel manu Papæ, vel in eius Signatura, vt in constitutione Leonis X. & Pauli IV. Card. Tolet. d. cap. 40. num. 9. vers. prior est. & Rot. d. decis. 336. num. 1.

Hoc etiam requisitum fuit dicta Pij IV. constitutione expressè sublatum, Rot. vbi supra, Castrac. tract. de societ. offic. cap. 5. num. 1. & seqq. & Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. cap. 8. vers. prima conditio.

274 Quarto requiritur, vt officialis in actu celebrationis instrumenti, seu prius in ipso societatis contractu interrogatus, an in suo officio habeat alias societates, quot, & cuius summa, teneatur eas exprimere specialiter,

ter, quòd si falsò eas in totum, vel in parte negauerit, seu coelauerit, eò ipso intelligeretur priuatus officio, super quo societas contracta esset, sine vllò tamen detrimento creditorum, quatenus illis aliunde satisfieri non possit: sed in primis tenentur ipse officialis, & fideiussores satisfacere, vt in dicta Pij IV. constitutione, & scribunt Castrac. tract. de societ. offic. cap. 6. num. 3. & 4. Virgin. de Bocat. eod. tract. num. 103. vers. & in dicta. & Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. cap. 9. in fine initij.

Sed hoc requisitum, quamuis bonæ fidei consonum esset; tamen de consuetudine, quæ contra bonos mores non est, omittitur; nam & requisitum, & consuetudo habent diuersis respectibus iustam causam; etenim requisitum nititur rationi, ne societates fraudolenter, & nulliter contrahantur; consuetudo autem nititur difficultati, seu impossibilitati, vt dixi num. seq.

275 Ratio enim, quare hoc requisitum possit omitti, est, quia Pij IV. constitutio non præcipit socio, vt officialem interroget, nec officiali, vt, etiam non interrogatus, exprimat, si alias contraxerit societates: sed solum præcipit, vt ad requisitionem secum contrahentis teneatur exprimere.

Ratio rationis potuit esse, quia hodie si officialis interrogaretur, non posset respondere, cum ignoret societates, quæ super eius officio contrahuntur, vt scripsi infra nu. 330. & ideo diuinitus Papa eo modo locutus fuit, non obligando.

276 Quinto requiritur, quòd officium Rom. Curia, super quo contrahitur societas ad rationem duodecim pro centenariò, possit illum fructum conuentum reddere; alias si officium, super quo contraheretur, non haberet tantum fructum, vel si haberet, iam in eo essent contractæ aliæ societates, ita vt vltimo socio vel nihil, vel non vniuersi fructus superessent, societas non teneret, vel non teneret pro ea parte, pro qua in eo officio fructus non extant, quia Pauli, & Pij IV. constitutiones disponunt, ne societas officij contrahatur vltra valorem officij, & ratio est euidēs, quia sicut societas officij, inita sine officio, esset nulla; ita etiam erit nulla, si sit inita super officio, quod sit penitus inutile, quia omnes illius fructus alteri, seu alijs debeantur socijs, vel erit nulla pro ea parte, in qua deficiunt fructus, quia valet argumentum de toto ad partem, Io. Azor.

de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. cap. 8. q. 4. & cap. 9. vers. hæc conditio. & Virg. de Bocat. tract. de societ. offic. num. 126. & sub num. 197. deficit enim materia, siue res substantialis contractus, Castrac. tract. de societ. offic. cap. 5. sub num. 7. cum officium sit subiectum societatis officij, vt dicit Rot. diuers. decis. 287. habebat. vers. dubitavi. in fine, coram Blanchetto in Rom. societatis, lunæ 28. Ianuarij 1591. inter impressas Lugduni 1612. & decis. 336. honorius. num. 1. in fine, vers. secundo circumscriptis. coram Illustris. Card. Millino in Rom. societatis, lunæ 29. Ianuarij 1601. inter easdem, & ideo nõ potest stare sine officio, Rot. d. decis. 336. num. 4. quare requiritur in primis officium, & deinde, quòd illud officium sit capax illorum fructuum; alias societas esset illicita, iniusta, & vsurariam prauitatem contineret, Castrac. d. cap. 5. nu. 5. & Rot. d. decis. 336.

277 sub nu. 6. † & quòd vsurariam contineat prauitatem, satis colligitur ex eo, quòd, sublata societate, remanet mutuum, vt dicit Rot. d. decis. 287. vers. dubitavi. in fine, & decis. 292. conclusum. in Rom. damanorum. 3. Iunij 1575. coram R. P. D. Cotta, & decis. 338. fuit per dominos. coram d. Illustris. Card. Millino, lunæ 20. maij 1602. in Romana, societatis inter easdem impressas Lugduni, ex quo mutuo si recipiatur vltra sortem, est vsura, sicut ergo, inquã, societas sine officio est nulla, illicita, & vsuraria, ita etiam nulla, illicita, & vsuraria est pro ea parte, in qua deficit officium, Io. Azor. d. cap. 9. vers. hæc conditio. † & ideo pro ea parte fructus sunt computandi in sortem, vel restituendi, vt colligitur ex dicta Pij IV. constitutione, & scribunt Rot. diuers. decis. 291. domini. nu. 2. 5. & 6. d. decis. 338. & d. decis. 287. vers. dubitavi. inter impressas Lugduni anno 1612. Castrac. tract. de societ. offic. cap. 6. num. 7. & seqq. Virg. de Bocat. eod. tract. nu. 102. & Io. Azor. d. cap. 9. vers. cum verò.

Non obstat, si contra hoc requisitum, dum pro subiecto societatis officij requiritur existentiam officij, quod sit capax fructuum soluendorum; dicatur, societates officij, at tẽto hoc subiecto, semper esse validas; etiam si ab eodem socio contrahantur super eodem officio plures societates, quæ longè officij valorem, & fructus excedant; siquidem officium, cum sit de regalibus, ideoque non possit obligari, semper remanet integrum, apud officialem, & remanendo integrum,

nunquam defecit idē subiectum societatis.

Prout non obstat secundo, si dicamus, quòd cum officium non possit obligari, videtur exemptum à commercio, & consequenter societatis validitas non erit sumenda ex capacitate fructuum officij, sed ex periculo.

Quia resp. quòd nihilominus officium ad effectum communicandi fructus remanet in communi commercio, prout, soluendo præcedens primum obiectū, respondet Rot. d. decis. 336. num. 3. quod suadetur ex his, quæ, loquendo de censu, imposito super re inalienabili, scripsi supra num. 190. & 191. & hoc modo, quo remanet in commercio, debet habere iustitiam contractus, quæ est, vt societas super fructibus officij possit contrahi, si fructus extent, alias societas sit ficta, & quasi vterque videatur se ipsum decipere.

Minus obstat, si dicatur, quòd sicut vendens idem prædium duobus, tenetur secundo emptori, cui tradere non possit, ad interesse; ita etiam officialis, contrahens societates cum pluribus, teneatur etiam posterioribus ad interesse.

Quia, ultra responsionem Rotæ ead. decis. 336. nu. 4. cū forsā tibi videri posset, quòd non tollat omnino illud simile, respondeo, quòd si nos supponeremus societates, bona fide contractas cū diuersis, vt in 4. casu, de quo infra num. 329. admitto oppositionem, quòd fructus licitè recipiantur à socijs pro omnibus societatibus, vt ibi dixi, sed si supponamus, esse contractas mala fide; vt puta, cum eodem socio, tunc aliæ societates, quæ excedunt, nō tenent, per ea, quæ secutus sum infra nu. 325. quod idem forsā dicerem in

secundo emptore, qui scienter emit rem, alteri venditam per ea, quæ de eamente scienter rem alienam scripsi infra sub num. 556. exempl. 6.

Pro absoluta tamen & clara explicatione huius requisiti vide omnino casus, de quibus scripsi infra num. 322. & seqq. & 329.

279 Extende primo hoc requisitum, dum dicimus, societatem officij, contractam sine officio, vel ultra valorem officij, esse nullam in totum, vel in ea parte, vt procedat non solum de iure dicarum cōstitutionum Pontificiarum, sed etiam de iure communi, Rot. diuers. d. decis. 336. sub num. 1. vers. secundo circumscriptis. imò etiam de iure naturali, quia, deficiente fundamento, quod est of-

ficiam, impossibile est, naturaliter loquendo, vt cætera ædificata, quæ sunt societas, & fructus non corruant.

Pro maiori explicatione adde omnino quæ scripsi infra num. 322. & seqq.

280 Extende secundo, seu potius declara, vt procedat etiam, quòd in societate officij sit appositum pactum solitum, vt, socio, vel alio, ab eo nominato, moriente intra sex menses, officialis lucretur pecunias, sibi in societate datas, (quod pactum supponimus semper ex necessitate, cum sit de substantia huius societatis, vt dixi infra sub num. 282. vers. aliam addo.) quia adhuc societas, contracta sine officio, vel cum officio, quod non sit tanti valoris, quanti est summa data in societatem, & ideo non reddat tot fructus, est nulla in totum, seu in illa parte, Castrac. tract. de societ. offic. cap. 5. num. 5. & cap. 6. num. 7. & seqq. Rot. diuers. decis. 336. honorius. sub num. 4. vers. quod verò. in Rom. societatum, lunæ 29. Ianuarij 1601. coram Illustris. Card. Millino. quæ decisio in d. vers. quod verò. & pleræque aliæ vitio copix, vel impressionis nimis corruptæ leguntur; hancq; eandem extensionem in foro exteriori sequitur Io. Azor. de institut. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. cap. 9. versus finem, vers. ego sanè. vbi, trepidando, ait, quòd ipse nunquam consilium daret, vt societates tali pacto contraherentur; si tamen contractæ sint, ait, quòd eas non facile, secundum conscientiam condemnaret: at cum iudicio res agitur, societates, inquit, tali pacto contractæ, meritò condemnantur: quod idem apertius iam dixerat cap. 8. præced. q. 4. in fine. & ego ita video seruari.

281 Ratio huius extensionis ex mente Rotæ in d. decis. 336. vers. quod verò. (supposito etiam officio, sed incapaci tot fructuum, seu, quod fructus ita pingues, & numerosos non habeat, quales dantur socio) est, quia hoc pactum non potest reduci ad aliquam iustitiam contractus: non enim potest reduci ad iustitiam contractus census, Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. post corollarium. col. penult. in fine, fol. 600. quia pecunia, data pro censu, repeti non potest, Nauar. cons. 25. quæstio prima. sub num. 1. lib. 5. tit. de vsur. imò neque reduci potest ad iustitiam contractus census vitalitij, quia licet in eo propter vitæ periculū licitè soluatur annuatim certi fructus, vt scripsi infra nu. 294. & seqq. confirm. 3. tamen etiam in eo stat natura, &

iustitia

iustitia emptionis, & venditionis, cum emens huiusmodi censum, pecuniam amplius repetere non possit: at in isto contractu remanet natura mutui, cum, lapso semestri, possit repeti pecunia data, prout in istis etiam terminis consideravit Rot. diuers. decis. 287. habebat. vers. nec obstat periculum. in Rom. societatis, lunæ 28. Ianuarij 1591. coram bon. mem. Card. Blanchetto inter eadem Lugduni impressas; & hac mutui natura attenda, fructus accipi non possunt, per ea, quæ scripsi infra num. 403. & seqq. & 408. Vltorius census vitalitius est licitus, quia constituitur, habita relatione ad rem, vt dixi supra sub num. 202. vers. extende. at in societate officij, sublato officio, non remanet relatio ad aliquid. † Minus reduci potest ad iustitiam contractus sponsonis, quia in sponsonis periculum lucris, & damni debet esse commune cum iustitia commutativa proportionabili, cum etiam in isto contractu considerentur læsio, & dolus, vt dixi supra num. 132. & infra §. 3. gl. 9. num. 51. sed in isto contractu non adest hoc periculum cum iustitia commutativa, quia officialis pro centum cum periculo vitæ suæ habet ab officio Papæ octo circiter, & incerta; & socius eiusdem officialis pro centum, cum periculo similiter vitæ suæ, habet ab eodem officio duodecim certa vigore societatis; sicquæ utrobique est æquale periculum, seu, vt dicit Rot. d. vers. quod vero. & clarius num. 2. in fine, periculum cum periculo compensatur, sed non est æquale lucrum. Vltorius hic contractus, seu sponsonis respectu Papæ, & officialis habet iustitiam, quod ille fructus, seu lucrum non est fundatum in euentu fortis, & fortunæ, hoc est, in sola sponsonis, sed est fundatum in officio, empto à Papa, quod verè illos fructus reddit, quia Papa habet illud officium, quod vendit, & alteri illud non obligavit: at sponsonis respectu officialis, & socij caret ista iustitia, dum supponimus, officialem vel nullum habere officium, vel habere sine illo fructu.

Aliam addo rationem, nimirum quia hoc pactum lucrandi in casu mortis officialis, seu socij respectuè, operatur, vt pinguior, ac numerosior constituatur redditus in officio, eiusq; societate; cum alias sine isto pacto Papa non daret officiali, nec officialis socio redditum ita pinguem, & numerosum, sed daret minorem, nempe, ad rationem quinque pro centenarij: vnde hoc

pactum, cum sit semper de substantia, & natura societatis officij, Castrac. tract. de societ. off. cap. 8. num. 1. non operatur, vt societas possit consistere sine officio, quia implicaret contradictionem, sed operatur, vt redditus augeatur in septem pro centenarij, ita vt in societate quinque capiantur ex officio, & septem ex periculo vitæ, sed vnum non possit stare sine altero; & ita seruat stylus.

283 Contrariam opinionem; nempe, quod, quamuis iste contractus non possit iustificari ratione emptionis, vel venditionis, quia nulla talis fit, nec ratione mutui, quia mutuans nihil ultra sortem capere potest, neque sola ratione societatis, tum quia capitale remanet saluū, quamuis officialis perdat totam pecuniam, & sic non adest æqualis participatio lucris & damni, tum quia si hæc est societas officij; & nos supponimus, deficere officium, deficit substantia societatis officij, & non entis nullæ sunt qualitates, neque ratione census; tamen sustineri possit in vim sponsonis, propter periculum vitæ, videntur tenere Sot. d. q. 6. art. 2. versus finem, Nauar. cons. 25. quæstio prima. num. 2. & 3. lib. 5. de vsur. Virg. de Bocat. tract. de societ. offic. num. 196. & 197. vbi, supposita societatis disiecta, & facto deinde pacto cum eo, qui societatis bonam fidem recognouerat, quod si ipse, qui pecunias dedit in societatem, moreretur infra sex menses, & is, qui bonam fidem recognouerat, soluerit fructus semestris, lucraretur pecunias datas in societatem, & supposito casu mortis secutæ intra sex menses, articulo examinato, censet pro validitate pacti, & factum esse locum lucro pecuniarum; Et Sot. vbi supra, quamuis re vera ostendat se huius societatis naturam ignorasse, cum dubitat simpliciter de eius iustitia, tamen concludit, hanc societatem iustificari ex solo periculo, nulla habita consideratione de officio, vel officij redditu, dum ait, quod illud periculum perdendi illa centum est pecunia æstimabile, ideoque sicut in ludo, alijsque fortuitis videntur pro illo periculo durante per semestre iustè recipi sex pro illis centum.

284 Confirmatur primò hæc contraria opinio, quia contractus, qui eo modo, quo est gestus, non potest sustineri, debet sustineri eo, quo potest, ad euitandum alterius damnum, per ea, quæ scripsi infra q. 7. par. 2. ampl. 20. num. 3. & seqq. vsque ad num. 22. exclusiuè, & specialius ead. q. 7. par. 3. limit.

7. sub num. 11. Sed iste contractus videtur posse sustineri in vim sponsionis super periculo vitæ, quia ita potuisset fieri, nulla accedente societate, vt patet ex his contractibus, de quibus scripsi supra nu. 97. & seqq. quare cum hoc pactum videatur præter naturam, & non contra naturam, & substantiam societatis, in foro conscientiae ex iure naturali non est improbandum; imò etiam si hoc pactum esset contra naturam societatis officij, tamen tunc mutat societatem in alium iustum, & licitum contractum, quasi illæ pecuniæ sint datæ ea conditione, vt, si is, qui eas dedit, obierit infra sex menses, sint officialis, vt, disputando hanc extensionem, discurret Io. Azor. d. cap. 9. vers. certi iuris. & ideo societates officiorum cautelate contrahuntur cum appositione huius pacti, quia si societas non tenebit, vt societas, eo quia desit officium, vel, si non desit, non habeat tot fructus, sustineatur tanquam contractus sponsionis.

285 Non obstat, quod dicebamus supra num. 282. de æquali periculo, seu periculi cum periculo compensatione, & inæquali lucro: Quia respondeo dupliciter: Primo, videtur posse negari periculi æqualitatem, cum sociis, receptis fructibus semestris, subiaceat etiam inuitus periculo per totum illud semestrem; ita vt ab illo periculo se per viam solutionis societatis eximere non possit; at officialis non subiacet tanto periculo, cum possit quodcumque ab illo se eximere per viam resignationis: & licet Papa posset non admittere resignationem, tamen de stylo solet admittere, & de facili, non obstantibus, quæ considerat Rot. diuers. decis. 288. fel. recordat. nu. 5. coram bo. mem. Card. Seraph. in Roman. offic. lunæ, 19. Octobris 1598. inter impressas Lugduni anno 1612. & quod est de stylo, & de certa obseruantia, illud consideratur: nam nisi possent resignari, & ita alienari, non ita de facili inuenirètur em-
286 ptores. † Secundo respondeo, quòd socius potest contrahere cum officiali sub pactis diuersis ab illis, sub quibus officialis contrahit cum Papa, vt patet ex his, quæ scripsi infra num. 301. confirmat. 4. & ideo non videtur releuare consideratio compensationis periculi cum periculo: imò videtur non posse dici propriè compensationem, quia non est de periculo reciproco, qualis esset, si officialis, & socius subiacerent inuicem periculo, vt, præmoriente socio, lucraretur of-

ficialis, & è contra, præmoriente officiali, lucraretur socius: sed est de periculo alieno, cum periculum vitæ officialis non cedat lucro socij, sed lucro Papæ, sed benè periculum vitæ socij cedit lucro officialis.

Minus obstat, quòd maior sit iustitia in contractu huius sponsionis inter Papam, & officialem, quàm in contractu sponsionis inter officialem, & socium: Quia respondeo, id esse verum, sed tamen hoc est, de quo dubitatur, an hæc iustitia sit de sui natura necessaria in contractu sponsionis, vel sit necessaria solum ex Pontificijs constitutionibus, & stylo Curie Romanæ, quæ iustitiæ excellentia fulgent, per ea, quæ dixi infra sub num. 305.

287 Pariter non obstat, quòd noluerint, quod potuerunt, quod verò voluerunt, adimplere nequierint: Quia respondeo, quòd isto casu; si quod ago, vt ago, non valet, valebit, vt valere potest, per ea, quæ latè scripsi infra q. 7. par. 3. limit. 7. num. 11. & seqq.

288 Confirmatur secundo, quia iste stylus soluendi fructus societatis ad rationem 12. pro centenario, est sumptus, vt arbitror, ex l. 3. in nautica. & l. seq. nihil interest. ff. de naut. foen. nam sciendum est, quòd cum mercator aliquis mutuo accipiebat pecuniam, transuehendam per mare, & illius pecuniæ periculum volebat spectare ad mutuantem, eidem mutuanti, qui illius pecuniæ periculum in se suscipiebat, vsuram centesimam per stipulationem promittebat, vt in d. l. 3. & seq. & scribunt Nauar. in cap. si foeneraueris. num. 14. not. 8. 14. q. 3. Co-uar. var. resolut. lib. 3. cap. 2. nu. 5. vers. constat sanè. Io. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. in præfat. num. 10. vers. colligitur modo. de vsur. inter tract. diuers. tom. 7. fol. 135. Bonin. tract. de vendit. ad temp. cap. 3. nu. 18. Molin. de iust. tom. 2. de contract. disput. 304. vers. quoad ius cæsareum. ibi, maxima nãque. & Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 5. tit. de vsur. cap. 2. q. 3. vers. notandum est. & lib. 7. tit. de mutuo, cap. 7. q. 8. initio, & vers. verum aliter. quare, secuto naufragio, & perdita pecunia, mutuarius non tenebatur eam restituere; † hæc q; pecunia in iure nostro sæpe vocata est traiectitia, vt in l. 1. & seqq. ff. de naut. foen. Et an sine stipulatione debeat vsura centesima, vide Strach. tract. de assecur. in præfat. num. 24. & 25. tom. 6. par. 1. fol. 359. Et quæ dicatur hæc vsura centesima, & quare sic vocetur, vide

vide infra q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 53. not. 3.
Et an hæ leges ciuiles, nauticum fœnus per-
mittentes, sint lege Pontificia sublata, vide
ead. ampl. 8. num. 43. not. 2.

290 Ratio huius fœnoris fuit, non solùm pe- 293
riculū, quod in se suscipiebat mutuator, sed
fuit etiam impensa, quā, transmittendo ser-
uum, faciebat: nam creditor, & debitor in
nautica pecunia conuenire solebant, vt ser-
uus creditoris nauigaret cum debitore ad
locum, ad quem pecunia erat transuehenda,
illamq; præstituto die exactam custodiret,
& ad domum reduceret, & creditor pro ope-
ris, & sumptibus huius serui aliquid in sin-
gulos dies stipulabatur, quòd centesimam
vsuram non excedebat, Gl. in d. l. nihil inter-
est. in verbo, pro operis. Strach. tract. de
affecurat. in præfat. num. 16. vers. sed vt tra-
iectitiæ. tom. 6. par. 1. fol. 358. & Io. Bapt.
Lup. in d. cap. nauiganti. in præfat. sub num.
9. de vsur. inter tract. diuers. tom. 7. fol. 135.

291 Sic in societate officij, stylus, taxando
fructus ad rationem 12. pro centenario, vi-
detur respexisse non solùm periculum, cui
creditor se exponit, non in casu, quo pereant
pecuniæ, sed in casu, quo pereat ipse credi-
tor, cui forent restituendæ, volens, quòd,
perempto ipso creditore, pereat creditum:
sed videtur respexisse etiam fructus, quos
ipse officialis debitor capit ex illis pecunijs,
mediante officio; & ideo sicut in nautica
pecunia vsura ceteresima ratione periculi ex-
cedit operas, & sumptus serui, quorum cau-
sa videtur permissa; ita etiam fructus, soluendi
socio, possunt ratione periculi excedere
fructus, quos officialis capit ex officio: &
ideo licet officium, quod habet officialis,
non reddat vltra octo pro centenario, tamen
ratione periculi potest super eo contrahi so-
cietas ad rationem 12. pro centenario, vt
dixi infra.

292 Et licet prædictæ leges loquantur de su-
sceptione periculi, idest, de affecuratione
pecuniæ nauticæ, tamen earum legum di-
spositio, & materia extenditur etiam ad af-
fecurationem vitæ hominis, iuxta casum,
quem retuli infra §. 3. gl. 3. num. 51. decl. 5.
quare si iturus Hierusalem, vel ad alium
longè distantem locum nauigaturus, vellet
sibi vitam per annum affecurari, potest suæ
vitæ pretium imponere, puta scutis decem
mille, & pro tanta summa soluere affecura-
tori pretium affecurationis, puta scut. 1200.
ad rationem 12. pro centenario, ita vt affe-

curato non moriente infra annum, affecura-
tor lucretur dictos scut. 1200. & eo morien-
te, affecurator soluat affecurati hæredibus
dictos scutos decem mille.

Licet etiam periculum vitæ socij, dantis
pecunias in societate officij, conueniat ma-
gis periculo sponsionis, quàm periculo affe-
curationis, cum iste socius non emat suæ vi-
tæ periculum, sed potius videatur vendere,
cum recipiat 12. pro centenario. Satis ta-
men est, quòd affecuratio, & sponsio con-
ueniant in pretio, & substantia, & differant
in hac sola qualitate, quòd affecuratio ha-
bet certam, & iustam causam, sponsio verò
habet latentem, vt dixi supra num. 131.

294 Confirmatur tertio, quia ratione pericu-
li potest quis licitè obligari ad soluendos
maiores fructus, quàm percipiat ex re, in
cuius fructibus fundata est obligatio solu-
endi illos fructus, vt in censu vitalitio, cu-
ius fructus possunt esse decem pro centena-
rio, quamuis fundus, seu res, super qua cen-
sus imponitur, non reddat nisi quinque pro
centenario, & tamen iste contractus propter
dubium euentum, quia potest diutius viue-
re, & citius mori, est licitus, vt in annua
pensione, quam ex monasterio S. Dionysij
vendiderunt Abbas & conuentus dicti mo-
nasterij Episcopo Eboracen. scribunt Ol-
drad. cons. 207. vniuersis. num. 4. vers. præ-
terea. in fine, & num. seqq. Petr. de Anchar.
in solemn. disputat. antiquis. Io. de Anan.
in cap. 6. in ciuitate. sub num. 23. vers. quar-
tus articulus. de vsur. & alij, quos sequun-
tur Dec. cons. 123. perlectis. in initio, & num. 1.
& Natt. cons. 498. deductum fuit. num. 13.
& 14. & secutus sum §. seq. gl. 5. num. 150.
† & quòd census vitalitius possit licitè emi,
& vendi, modo pro eo iustum pretium tra-
datur, scribit Medin. in suis tract. tom. 2. tit.
de reb. per vsur. acquis. q. 14. vers. itaque
non dubitatur. col. 5. fol. 409. imò, quòd
emptio census annui ad vitam ob incertitu-
dinem lucri, & damni, sit magis licita, quàm
emptio census perpetui, scribit Io. Bapt. Lup.
in l. 2. §. 2. num. 34. vers. similiter. C. de
pact. int. empt. & vendit. tom. 7. fol. 128. † &
quòd Ecclesia, recipiens ab aliquo fundum,
valentem mille, cum pacto alendi eum toto
tempore vitæ suæ, non dicatur læsa, quam-
uis ille vixerit tanto tempore, vt alimenta
longè excesserint pretium fundi, quia sicut
longo tempore vixit, ita etiam statim mori
potuisset, & ideo iste contractus non sit fœ-
nera-

neratitius, sed licitus, refert etiam & sequitur Castrac. tract. de societ. off. cap. 4. num. 46. † Et quod ob istum incertum euentum iustus, & licitus sit contractus, quo quis monasterio religiosorum, vel collegio clericorum dat mille aureos, vel res, totidem æstimatas, ea lege, vt dum vixerit, debeat monasterium, vel collegium certam pecuniæ quantitatem quotannis soluere, & post eius obitum illa mille fiat monasterij, & hæc consuetudinem esse approbatam ex communi Doct. sententia, scribit Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. cap. 9. vers. certi iuris est: in fine, & nos passim videmus hic Romæ, quod collegia religiosa vendunt hos census vitalitios: † & quia in censu vitalitio maior, & minor redditus constituitur, non ad rationem fructuum, sed ad rationem periculi, & spei vitæ illius, qui vitalitium censum emit, pretium ex illius ætate, & valetudine, & alijs circumstantijs metiri debemus, adhibito boni viri prudenti arbitrio; si communis deficeret Prouinciæ æstimatio, Couar. var. resolut. lib. 3. cap. 9. sub num. 7. vers. quamobrem. & quod emens censum ad vitam debeat dare pretium, secundum quod est verisimile, quod viuere possit, alias, si iuuenis homo emeret mille libras pro centum libris, non procederet securè talis contractus, & quod posset conditio contrahentis cum Ecclesia esse naturæ tam debilis, ætatisq; tam decrepitæ, vt tunc excedere ultra duplum, vel triplum, non esset peccare in Spiritu sancto, scribit Laur. de Rodolph. in cap. consuluit. post rubr. q. 15. sub num. 49. & q. 16. num. 51. in fine, de vsur. inter tract. diuers. tom. 7. fol. 20. & 21. & quod debeat attendi quantitas pretij, & qualitas personæ, puta an sit iuuenis, vel senex, vel infirmus, robustus, vel debilis, sequitur Io. de Anan. in cap. 6. in ciuitate. num. 21. de vsur. alij tamen sentiunt, hoc census vitalitij pretium sumi debere ex l. 68. hæreditatum. ff. ad l. falc. vt refert idem Couar. sub eod. num. 7. vers. sed fortassis. cuius l. dispositionem retuli, & secutus sum in meo tract. de iudic. caus. lib. 2. cap. 2. sub num. 477. vers. quia respõdeo. & seqq. vbi videas; at Laur. de Rodolph. in locis supra proxime citatis, id non simpliciter affirmat, sed docet, vt eum retuli, & Couar. d. cap. 9. num. 8. & præsertim vers. cæterum quod. expressim tenet, ex ea l. pretium iustum deduci non posse, & quod sit iustum pretium, latè ex-

minat, copiosèq; expendit intellectum d. hæreditatum. tu poteris eum videre, addendo, quæ scripsi d. cap. 2. sub num. 477. & hic concludo cum doctissimo Medin. infra citando, qui videtur his omnibus melius explicasse, dum, relatis duobus modis taxandi pretium huius census, ijsq; impugnatis, concludit, esse taxandum secundum consuetudinem, communiter approbatam à bonis, & prudentibus, & vbi non extaret hæc consuetudo, esse attendendam ætatem, qualitatem, officium, atque complexionem ipsius, qui vitalitium vult emere, similiter & loci (in quo est habitaturus) temperie, & cæteris, quæ solent vitam prolongare, aut abbreviare; & vterius, constituto ex his considerationibus certo pretio, si illud tantum sit, quod si homini prudenti daretur optio ad vnum de duobus eligendum, puta, ius percipiendi decem per singulos annos vitæ illius emptoris, aut pretium in promptu datum, & animus illius esset ad vnum, vel alterum eligendum indifferens, aut saltem parum plus, vel minus, quàm ad alterum declinaret, illud diceretur pretium iustum illius vitalitij, quia præsumeretur æqualitas inter pretium, & rem, Medin. in suis tract. tom. 2. tit. de reb. per vsur. acquis. q. 14. sub vers. alius modus. iunctis vers. præcedentibus. col. 6. 7. & 8. fol. 400. quare iusta esset emptio annui redditus triginta pro centenario, si emptor esset nonagenarius, & infirmus, & quamuis prædium censuale solum quinque fructificaret; dummodo totidem fructificaret.

299 Imò maior redditus, quàm sit in fructu, potest constitui non solum in censu vitalitio ratione periculi, vt dixi supra num. 294. sed etiam in censu perpetuo redimibili, ratione facultatis, quam venditor habet redimendi quancumque, cum census liber pluris valeat, quàm redimibilis, vt latius explicauimus infra q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 37. vers. ratio.

300 Requiritur tamen semper, quod bona, super quibus iste census imponitur, sint capacia illius annui redditus, alias annuus redditus non teneret, nisi pro ea parte, cuius illa bona essent capacia, vt declarauimus supra nu. 242. & 243. declar. 2.

301 Confirmatur quarto, quia pactum, seu contractus sponsonis est licitus, vt secutus sum supra num. 88. & seqq. & societati officij non repugnat; imò habent symbolum, cum in vtroque exponatur lucrum forti, &

fortunæ:

fortunæ: Sed contractui societatis possunt addi alij contractus, idest, pacta licita, & honesta, vt disponitur in Pij IV. constitutione, cum omnis contractus, etiam societatis legem accipiat ex partium cōuentione, l. contractus. ff. de reg. iur. & ideo in societate officij socius addit pactum, quod per mortem officialis non vult perdere pecunias societatis; & tamen de natura societatis deberet illas perdere: Ergo debet etiam societati posse addi hoc aliud pactum, quod societas, si non valet vt societas, valeat vt sponsio, cum sponsionis iustitiam habeat.

Corroboratur hæc confirmatio, quia, sicut vnus scuti pretio in singulos menses officialis à socio emit contingentiam mortis ipsius socij, qua contingente intra semestre, socius perdit centum, & officialis ea lucratur, vt dixi supra num. 280. ita etiam socius eodem scuti pretio in singulos menses potest à tertio emere eandem contingentiam suæ mortis, qua contingente, tertius amittat centum, & socius lucretur; si enim socius, receptis fructibus anticipatis vnus semestris ex officij societate, omnibus numeris absoluta, timeret intra illud semestre obire mortem, & sic perdere capitale societatis, vtique posset mortis periculum emere, & ita se assecurare, quod illud capitale non perdet; quia quod perderet cum officiali, recuperaret cum tertio; hicque contractus, qui dicitur assecurationis, reputatur ab omnibus licitus, vt dixi supra num. 129. & sub num. 133.

Sed contractus inter socium & tertium fundatur in sola emptione periculi, & ad sui validitatem aliquod non requirit officium; ergo idem esset dicendum in contractu inter socium, & officialem, cum inter casum, & casum non sit dare rationem diuersitatis.

302 Confirmatur quinto, quia si iustitia societatis officij penderet à qualitate redditus officij, & non à vi sponsionis, sequeretur, quod omnis societas, contracta ad rationem 12. pro centenariis super officio, quod vel certitudinaliter, vel probabiliter reddit solum octo pro centenariis, esset iniusta, & usuraria, etiam si officium esset tanti valoris, vt eius redditus longè excederet fructus, quos officialis soluit socio; quia non per hoc tolleretur societatis inæqualitas, quæ societatem facit leoninam; quare nihil interest, quod fructus soluatur socio ex redditibus officij, vel ex alijs redditibus, dummodo soluatur

cum inæqualitate: & nugatoria esset lex, & quasi verbis, & non rebus imposita, si inæqualitatem sine causa admitteret magis vna via, quàm alia; sequeretur etiã, quod ex pluribus societatibus officij, cōtractis à diuersis super eodem officio, capace cuiuslibet societatis de per se, sed incapace plurium, societates posteriores essent nullæ, quia nihil cum eis communicandum superesset; & ex his sequelis daretur alia, quod iudiciorum vsus, qui prædictas societates admittit, vt dixi infra num. 322. 329. in primo & 4. casu, nutriret peccatum.

Sed istæ sequelæ non videntur concedendæ: ergo nec illarum antecedens, & consequenter videtur concludendum, iustitiam societatis pendere à vi sponsionis: & si pendet à vi sponsionis, ita debet valere societas in vno casu, sicut in alio, & sic etiam in casu, quo fructus officij non adæquarentur fructibus societatis, eo quod summa societatis excederet summam capitalis officij, imò etiam si nullum extaret officium; maxime si verum esset, quod officia interponebantur ad colorandum contractum, vt dicit Rot. diuers. quam citavi infra sub num. 322. versificatio qua.

303 Confirmatur sexto, quia ex officio, considerato eius valore, potest in societate latenter nullitatis vitium, & subinde usuraria prauitas frequenter obrepere, & sic socio citra eius culpã facile damnum, & deceptio oriri; hoc modo, quia etsi officia quoad Papam habeant certum valorem, tamè quoad alios, qui eadem alijs per viam resignationis reuendunt, est incertus, & difformis, iuxta fori æstimationem; sicque potest frequenter oriri, vt dans pecunias in societate, ignoranter credat, illud officium esse maioris valoris, cum in hoc stemus proxenitarum dicto, imò qui simpliciores sunt, & huius contractus naturam ignorant, adeo bona fide contrahunt, vt, nulla habita officialis notitia, officij valore penitus ignorato, societatis inite fidem à notario bona fide accipiant, ignorantes, an illa fides, de more subscripta, sit ab officiali, vel ab alia persona falsò subscripta, hæcque bona fides adeo creuit in hoc contractu, vt etiam prudentes viri hac simplicitate contrahant; quare aut hæc bona fides, & consuetudo tollendæ sunt; aut officij vsus, ex quo in dies insurgunt, multiplicanturque lites, esset ita reformandus, vt litium occasio, quoad fieri posset, cessaret.

Confirmatur septimo, ceteris cōfirmationibus præcedentibus omiffis, quia ipsamet Rota Rom. sustinet aliquãdo societatem officij sola vi sponsionis, nempe, quando super aliquo officio sunt contractæ tot societates, vt longè excedant officij valorem, & alius, illis societatibus ignoratis, societatem super eodem officio contrahit, quo casu fructus, ex ea perceptos, non esse restituendos, quia sustinetur in vim sponsionis, scripsi infra num. 329. & sub num. 331. vers. declara.

304 Pro resolutione huius controuersie distinguo duplex forum.

Primum est forum interius: & in isto videtur concludendum, posse sustineri, dummodo nihil fiat in fraudem legis, & pretium scutorum duodecim sit iustum pretium periculi; dicitur autem non fieri in fraudem legis, quando contrahentes habuerunt verè animum contrahendi sponsionaliter ratione periculi: quia in foro interiori inspicitur sola veritas, & non inspiciuntur præsumptiones, & coniecturæ fraudis, & cum hac conclusione concordat Io. Azor. quem citavi supra sub num. 280.

305 Secundum est forum exterius: & in isto distinguo: Aut loquimur in Vrbe, & statu ecclesiastico, & concludo, societatem officij, contractam sine officio, vel cum officio, in quo non sit totus redditus, qui debetur officio, esse nullam, & non posse in foro fori sustineri in vim sponsionis, quia in Vrbe hæc sponsio non admittitur, & præsertim in societate officij, nisi habeat conditiones, quas præcipit constitutio Pontificis, nempe, vt simul cū sponsione concurrat capacitas officij pro illo redditu, ita vt quinque capiantur ratione fructuum, & septem ratione periculi, sed omnia 12. ex fructibus; quia in Vrbe, vbi est tribunal Vicarij Christi restringi debent commercia, quæ otio, & quasi ludo nutriuntur, per ea, quæ dixi supra sub num. 124. declar. 2. & magna possent disputatione controuerti, per ea, quæ dixi supra sub num. 85. & seqq. & strictè prohiberi debet non solum vsura, sed etiam id, quod vsuræ suspicionem videtur habere, & vt ab illicito abstineamus, prudenter quandoque quod vix est licitū, nobis denegatur, iuxta ea, quæ scripsi supra sub n. 17. & ita in hoc foro, in quo iudicat Rota, optime procedūt magistralis decis. 336. corā Illustriss. Card. Millino, & Azorij doctrina allegatæ pro extēsiōe sup. num. 280. Nec obstat casus, in cōtrarium relatus

sup. sub nu. 303. in 7. confirm. quia ille casus habet suā rationem, & quod in eo est toleratum, in alijs denegatur, quia, cum in societate officij timeamus latentem vsuram, non licet ex vna tolerantia non irrationali deducere aliam. Aut loquimur extra Urbem, & extra statum Ecclesiasticum, & sic de iure communi: & tunc, supposita iustitia periculi cum lucro, censerem, hunc contractum posse sustineri, non vti societatem officij, quia vti societas officij illud periculum non æstimatur 12. pro centenario, nisi concurrat redditus officij; sic societatis natura composita; sed censeo, posse sustineri de iure communi in vim sponsionis, cum satis ostenderimus, ratione periculi posse constitui aliquod lucrum, nullo considerato fructu, vel interesse; & sic materia de sui natura non repugnat: imò officium seruit ad colorandum contractum societatis, Rot. diuers. quam citavi infra q. 7. par. 1. num. 89. in respons. ad 10. argum. & infra sub num. 322. vers. optima. vbi videas.

Amplia obiter, & notabiliter vniuersam hanc resolutionem, cum distinctione duplicis fori, vt habeat locum etiam in censu vitalitio, celebrato sine fundo, quia omnes considerationes sponsionis, & cætera, dicta in societate officij, bene quadrāt cēsui vitalitio.

306 Retenta extensione, posita sup. num. 280. quòd societas sine officio, vel pro ea parte, in qua fructus deficiunt in officio, sit nulla, & ideo fructus sint illicitè percepti, iuxta tamen distinctionem quatuor casuum, quos posui infra nu. 322. & seqq. & 329.

Subextende primo eam, vt procedat, non obstante consuetudine in contrarium, Rot. diuers. decis. 291. domini. num. 2. in Rom. societatis, ven. 23. Iunij 1600. & decis. 309. domini. sub num. 2. quæ est denuo superflue impressa, & decis. 336. honorius. in fine, num. 7. in Rom. societatis, lunæ 29. Ianuarij 1601. & decis. 338. fuit per dominos. in Rom. societ. lun. 20. Maij 1602. coram Illustriss. Card. Millino inter impressas Lugduni 1612. quæ superflue legitur denuo decis. 177. inter impressas Romæ anno 1615. quia consuetudo nihil operatur in vsuris, Rot. diuers. decis. 193. conclusum. num. 1. par. 1. & in decisionibus supra proximè citatis, & decis. 84. fuerat. num. 2. coram R. P. D. Gypsio, in Vrbeuetana census, lunæ 6. Iunij 1594. & decis. 85. fuit resolutum. num. 2. coram bo. mem. Card. Blanchetto, in Rom. census, lun.

13. Iunij 1594. in impressis Romæ 1615. 309
 Castrac. tract. de societ. offic. cap. 4. num. 23.
 & in alijs terminis Io. Azor. quem secutus
 sum infra q. 7. par. 1. num. 88. in fine.

307 Declara hanc subextensionem, distin-
 guendo consuetudinem in duas species.

Prima species est consuetudo interpreta-
 tiua, quæ habet locum dumtaxat in casu
 dubio: & in hac rursus distinguo: Aut in ea
 concurrat scientia, ideoque tacitus Pontifi-
 cis consensus, & casus, sublata consuetudi-
 ne, haberet probabilem dubitationem: &
 tunc concludo, quod illa consuetudo habet
 vim approbandi contractum, & consequen-
 ter erit seruanda non solum in foro exteri-
 ori, sed tuebitur etiam in foro interiori: Aut
 non concurrat, & tunc vim non habet; & in
 hac consuetudine, in qua scientia Principis
 nõ cõcurrit, procedit hæc prima subextensio.

Secunda species est consuetudo tolerari-
 ua, nempe ad euitandum maius malum: &
 in hac denuo distinguo: Aut loquimur in
 foro conscientie: & concludo indistinctè,
 non esse attendendam, & eum, qui eam
 seruaret, peccaturum per ea, quæ dixi infra
 q. 7. par. 2. ampl. 10. sub num. 45. Aut loqui-
 mur in foro fori; & rursus distinguo: Vel
 Pontifex non consentit huic consuetudini,
 & non consentire præsumendum est; & isto
 etiam casu procedit hæc prima subextensio:
 Vel Pontifex consentit, idest, tolerat hanc
 consuetudinem, quod est non solum credi-
 tu, sed etiam dictu difficile: & tunc dico,
 quod hæc consuetudo toleranda est in foro
 exteriori, de quo loquimur, per ea, quæ dixi
 d. ampl. 10. num. 45.

308 Subdeclara vltterius hanc declarationem,
 vt consuetudo interpretatiua dicatur illa,
 qua sublata, casus, ab ea decisus, remane-
 ret valdè dubius; nam tunc, si illa consue-
 tudo habeat sua requisita, non potest esse
 nisi interpretatiua: præcipuum autem re-
 quisitum illud erit, vt habeat in se scien-
 tiam, & consequenter tacitum Pontificis
 consensum, quia ad eum, vti Christi Vica-
 rium, pertinet iuris diuini interpretatio: To-
 leratiua verò per oppositum dicetur ea, qua
 toleratur casus, qui est clarus contra aper-
 tam iuris diuini, seu naturalis dispositio-
 nem, qualis est casus fornicationis, læsionis
 inter eumentem & vendentem, & ipsius vsuræ
 iuxta ea, quæ scripsi infra q. 7. par. 2. ampl.
 10. nu. 45. & seqq. Et quia eiusmodi consue-
 tudo toleratiua est dura, debet clarè probari.

Infero primo ex hac subdeclaratione,
 quod, data consuetudine ineundi societates
 officij, etiam super officijs, quæ non sint ca-
 pacia fructuum, promissorum pro pecunijs,
 acceptis in societate, & supposito, quod
 eiusmodi consuetudo videatur nutritiua
 vsurarum, ad iudices, & Rotam pertinet de-
 clarare, an hæc consuetudo sit interpretati-
 ua, seu toleratiua, & an habeat sua requisi-
 ta, & istis considerationibus, & circumstan-
 tijs adhibitis, intelligo Rotam, quam citauimus
 supra sub num. 306. dum dixit, illas so-
 cietates non tenere, non obstante consuetu-
 dine in contrarium.

310 Infero secundo, hac consuetudine inter-
 pretatiua posse sustineri imprestita Vene-
 tiarum, & alios contractus, de quibus in-
 fra num. 452. & Pontificia interpretatione
 sublata esse difficultatem, quæ erat in
 monte Pietatis, & in contractu census, &
 in societatibus officij; de quibus monte,
 contractu census, & societatibus officij,
 scripsi infra num. 444. supra num. 175. &
 260. & seqq.

311 Subextende secundo, vt procedat etiam
 si quis super eiusmodi societate officij re-
 scriptum confirmatorium à Papa extorque-
 ret, quia adhuc non suffragaretur, cum vsu-
 ræ sint prohibitæ, etiam de iure diuino, &
 Papa contra illud, & super pacto, vsuram
 sapiente, non dispenset, Rot. diuers. decis.
 292. conclusum, sub num. 3. vers. & ad sup-
 plicationem. & num. 4. & 5. in Rom. dam-
 norum, 3. Iunij 1575. coram R. P. D. Cotta
 inter impressas Lugduni 1612. quæ est de-
 nuo superfluè impressa decis. 307. & latius
 decis. 85. fuit resolutum. num. 3. vers. con-
 firmatio autem Papæ, in Rom. census, lun.
 13. Iunij 1594. in impressis Romæ 1615. &
 quod super diuina prohibitionem vsurarum
 non dispensetur, quouis etiam fauore mi-
 litante, secutus sum infra S. 3. gl. 3. sub
 num. 43. vers. quia. † Imò vsura est prohibi-
 ta etiam de iure naturæ, vt secutus sum in
 meo tract. de iudic. caus. &c. lib. 2. cap. 9.
 num. 554. cui iuri naturali nullum huma-
 num contrauenire potest, Sot. de iust. &
 iur. lib. 4. q. 3. art. 1. initio, fol. 301. & ideo
 est omnino indispensabile, & nullo alio iu-
 re, aut consuetudine potest abrogari, Mich.
 Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 4. de dominio, art. 1.
 vers. vtebantur hi. fol. 124. & efficacius Sot.
 quem, loquentem de indispensabilitate
 vsuræ, secutus sum infra num. 320. cum
 ius

ius naturæ sit immutabile, vt retuli, & declarauit infra q. 7. par. 2. ampl. 19. num. 11. & 21. & ratio quare lex positua non possit tollere, seu derogare iuri naturæ, est euidens, videlicet, quia omnis lex profuit à iure naturæ; ergo non debet destruere suum principium, per ea, quæ dixi d. ampl. 19. num. 40. & 45.

313 Hæc subextensio (quicquid sit in casu illius decisionis) supposita legitima rescripti impetratione, eiusq; clara dispositione, indiget eadem declaratione, de qua supra num. 307. nam ego admitto, quòd nec consuetudo, nec Papa possint, derogando iuri diuino, permittere in foro interiori vsuram, & ideo admitto, quòd si contractus sit clarè vsurarius, ita vt de eo probabiliter dubitari non possit, consuetudo, mos regionis, & Princeps non possit illum approbare, sed dico, quòd tam Papa, quàm consuetudo, accedente eius consensu, saltem tacito, possunt tolerare vsuram in foro exteriori, idest, eam aliquo casu non punire, & quando casus esset dubius, possent circa vsuram interpretari ius diuinum etiam quoad forum conscientia, prout explicauit supra d. num. 307. & latè etiam infra §. 6. gl. 1. num. 48. & seqq.

314 Infero ex hac subextensione, & superius dictis, eos, qui dicunt, quòd consuetudo, & lex, præsertim Pontificia possunt ex rationabili causa aliquo casu derogare iuri diuino, vt retuli infra d. gl. 1. num. 48. & 49. aut non verè, aut improprie locutos, quia

315 non est derogatio, sed interpretatio, & ideo admitto, quòd viduæ non debeantur fructus dotis, hocq; adeo sit verum, vt nec pactum, nec statutum in contrarium valeant, & tamen ei debeantur ex statuto, confirmato à Papa, vt scribit Hier. Gabr. cons. 152. iure communi. num. 3. lib. 2. & an & quando viduæ debeantur fructus dotis, & quid, stante statuto, vide quos citauit in meo tract. de appell. q. 17. limit. 8. num. 5. vers. sed an. & vers. sed hæc difficultas. & infra q. 7. par. 2. ampl. 8. sub num. 176. vers. quinta facti species. Item admitto, quòd soluto matrimonio, vidua vsuram committat, si ex pignore, sibi ab hæredibus mariti dato, fructus percipiat, & non computet in sortem, Archiepisc. Floren. tract. de vsur. cap. 2. §. 29. num. 46. tom. 7. fol. 83. & tamen Papa possit confirmare statuta Urbis lib. 1. cap. 137. quæ mandant, vt vidua possit loco alimentorum

ex pignore dotali percipere fructus, & eos non computare in sortem; sed dico, quòd Papa non facit hoc per viam derogationis, sed per viam interpretationis; & quando Papa, seu lex videntur ex causa recedere à lege diuina, seu naturali, sicque videntur eisdem derogare, non recedunt, quia lex ipsa naturalis & diuina videntur ex illa causa mutare dispositionem, vt declarauit infra q. 7. par. 2. ampl. 19. num. 40. & 41. quare multò minus verè, aut magis improprie loquuntur, qui dicunt, hanc, vel illam legem posituam esse contra ius naturale, vt aduertit eodem num. 40.

316 Declara rursus notabiliter vtramque subextensionem, vt in dubio sustineri debeant commercium, & contractus, & proinde videtur dicendum, quòd tam Rota, quàm ipsimet legislatores proni esse non debent ad infrigenda commercia, quæ Populi vsus enixè desiderat, & moueor ex pluribus.

Primo, quia commerciorum vsus est adeo Reip. utilis, & necessarius, per ea, quæ dixi sup. num. 45. & seqq. & num. 66. & seqq. vt in dies commercia dilatentur, ideoq; contractus, alias de vsura suspecti, quales erant census, montes, & ipsa officij societas fuerunt non prohibiti, sed certa præscripta forma concessi, vt loquendo de censu explicauit sup. num. 175. & seqq. & loquendo de monte pietatis, infra num. 444. & seqq. & loquendo in societate officij, supra nu. 260. & seqq. ad eum, & à consuetudine ampliati, vt scripsi supra nu. 263. vers. verum. & infra q. 6. num. 8. versus finem; cui quidem consuetudini, ob nimiam Curialium necessitatem inductæ, etiam ipsa Rota solet adhærere, & in societatibus vt plurimum esse adhærendum, à communiq; obseruantia, & indubitata mercatorum consuetudine non licere recedere, scribit, loquendo de consuetudine societatis officij, Rot. diuers. decis. 311. pater. sub num. 5. & 6. in Rom. societ. lunæ 9. Maij 1588. coram R. P. D. Gypfio, in impressis Lugduni 1612.

317 Secundo, quia propter conditiones hominum imperfectorum, in quibus multæ utilitates impedirentur, si omnia districtè prohiberentur, ius tam Cæsareum, quàm Pontificium in commercijs potius tolerat, quàm coerceat; qua ratione vtrumque ius tolerat, vt contrahentes se inuicem decipere possint vsque ad medietatem, vt, declarando, secutus sum infra q. 7. par. 2. ampl. 10. num. 1. sub

num. 5. extens. 3. & num. 41. & seqq. ad eum. & aliquando consuetudini indulgendum est, ne peiora committantur, vt dixi infra §. 6. gl. 1. num. 53. versus finem.

318 Tertio, quia Princeps legem, quam tulit, debet, quoad potest, reducere ad vsum populi; cum leges nulla alia ratione adstringant, nisi quia populi consensui nituntur, ita vt aliquam vim habere non videantur, nisi quatenus ab vfu receptæ sint, l. 31. de quibus. ff. de legib. in illis verbis, *nam cum ipsæ leges nulla ex alia causa nos teneant, quàm quòd iudicio populi receptæ sunt*, & secutus sum in meo tract. de iudic. caus. lib. 2. cap. 9. num. 417. Et hoc procedit, dummodo consuetudo illa non sit talis, quæ à Principe iudicaretur contraria inconciliabiliter iuri diuino, quia consuetudo non potest tollere ius diuinum, per ea, quæ dixi supra nu. 307. & dummodo Princeps contra legis inobseruantiam non insisteret, quia hodie Princeps potest legibus iustis populū etiam inuitum ligare, quia, vt dicit Apost. ad Rom. qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, Medin. in suis tract. tit. de reb. rest. q. 37. vers. ad quintam. col. 8. fol. 259. & ad l. de quibus. resp. quòd procedit in legibus, quæ condebantur, accedente populi consensu, vt feruant hodie Respublicæ.

319 Subextende tertio obiter, quod diximus, vsuram esse indispensabilem, vt nedum consuetudo, & Papa, seu ius canonicum non dispensent super vsuris, vt iam diximus, sed neque Deus ipse, seu ius diuinum, quia vsuræ vitium est contra naturam, seu contra præceptum naturale, vt secutus sum infra num. 401. & 404.

320 Sed quod est contra naturam, seu contra præceptum naturale, neque à Deo ipso dispensatur, Sot. de iust. & iur. lib. 2. q. 3. art. 8. vers. & per hæc. col. 9. ibi, ac perinde potuit. fol. 117. & lib. 6. q. 1. art. 1. vers. in secundo argumento. col. 11. fol. 529. tum quia præceptis naturalibus, quæ innatam habent iustitiam, repugnat ex parte rei dispensatio, & ideo, quia Deus est ipsissima iustitia, si super præcepto naturali dispensaret, se ipsum negaret, eò quòd ordinem iustitiæ subuerteret, & tamen, vt ait Apost. 2. ad Timoth. 2. num. 13. loquendo de Deo, *ille fidelis permanet, negare se ipsum non potest*. Sot. d. art. 8. tum quia, quod natura vetat, tam intrinsecè malum est, quàm est homini esse rationalem, cuius contrarium non est

factibile, & eadem ratione licere non potest, quod natura vetat, Sot. d. art. 1.

Hanc eandem subextensionem intelligas cum eodem grano salis, quo intelleximus præcedentes duas, vt sicut ius canonicum ex causa videtur derogare, & non derogat, sed interpretatur ius diuinum: ita etiam ius diuinum non destruit, sed interpretatur præcepta naturalia, ideoque potuit iudæis tolerare vsuras, vt declaravi infra §. 3. gl. 3. num. 44. & seqq.

321 Subextende quarto, vt procedat etiam si officialis haberet officium, & ad illius societatem alium non adsciuerit, & ultra illius valorem pecunias non acceperit, sed tamen socio promiserit soluere fructus numerosiores illis, quos ipse officialis ex officio percipit; quia adhuc hæc societas quoad illum fructuum excessum est illicita, Card. Tolet. de instruc. sacerdot. lib. 5. cap. 40. num. 4. vers. tertia enim. & num. 10. vers. posterior etiam. vbi multum exclamat contra istas societates, quæ contrahuntur ad rationem duodecim pro centenariis super officijs, quæ non fructificant nisi octo, vel nouem pro centenariis, imò etiam super officijs, quæ reddunt solum quinque, subdens, quòd talis contractus est pessimus, obligans ad restitutionem, & quòd isti socij non excusantur ignorantia, quia est nimis crassa, neque excusantur eo, quia fingant locare fructus suos officiali pro tanto pretio; & ideo, quamuis deficient, sibi tamen debeantur.

322 Breuiter agendo pro resolutione non solum huius quartæ subextensionis, sed totius huius quinti requisiti, de quo supra nu. 276. & illius extensionum, & subextensionum, de quibus supra num. 279. & seqq. dum in eis egimus de societate officij; quod non est capax omnium fructuum promissorum socio, seu socijs, considero quatuor casus, & declarationem, de qua infra num. 339.

Primus casus est; quando officium est tanti valoris, vt nihilominus reddat illos fructus; vt puta, quia officium valeat scut. 2000. & ad rationem octo pro centenariis reddat officiali annuos scut. 160. & ipse super hoc officio accipiat in societate scut. 1000. ad rationem duodecim pro centenariis, ita vt socio soluere debeat ex suo officio annuos scut. 120. & isto casu concludo societatem esse validam, vt tenuit Rot. diuers. decis. 300. domini dixerunt. num. 1. & 2. par. 1. & ita seruatur, Castrac. tract. de societ. offic. cap. 10. num.

10. num. 25. iunctis num. 13. & seqq.

Ratio, qua mouetur Rota, est, quia à communiter accidentibus solent 12. percipi pro centenariò, & ad hoc, quod ex communiter accidentibus prouenit, inspicere consuevit, & non ad officia, quæ ad colorandum contractum, & euitandam vsurariam prauitatem interponuntur.

Optima est ratio; dum inquit, in taxatione fructuum attendi fructus, qui à communiter accidentibus percipi solent: sed dum dicit, officia interponi ad colorandum contractum, aduerte, quòd Rota non sumit uerbum, colorare, pro simulare, & fingere, sed sumit pro formare, ita ut officia interponantur ad formandum contractum, hæcque sit forma necessaria ad iustitiam societatis; utitur tamen uerbo, colorare, ut significet, officium non esse adeo necessarium ad taxationem fructuum; quin possint taxari uerbiosiores ijs, qui percipiuntur ex officio.

Confirmo hanc conclusionem, tum quia hoc idem seruatur in contractu census, ut scripsi supra num. 242. tum quia maius est periculum in socio, quàm in officiali, & ratione illius maioris periculi maius debetur lucrum, ut scripsi supra num. 285. & 291.

Non obstat, quòd retuli ex Card. Tolet. (si is fuit, qui illa uerba scripsit) quia eius sententia procederet in simplici societate, in qua socius subiret omnino eandem fortunam cum officiali tam in lucro, quàm in damno, secus in societate cum pacto, de quo supra in extens. num. 280. & illud pactum præsupponitur in omnibus societatibus officij.

323 Secundus casus est; quando officium quidem est tanti valoris; sed non reddit tot fructus, quot officialis soluit socio, ut puta, quia officium ualeat scut. 1000. & ad rationem octo pro centenariò reddat annuos scut. 80. & ipse in societate officij accipiat similiter scut. 1000. & promittat soluere duodecim pro centenariò, quæ in anno constituunt scut. 120. & isto casu societatem esse nullam scribit Virgin. de Boccac. tract. de societ. offic. num. 102. & 126. & multò magis Card. Tolet. qui hoc tenet in primo casu posito supra num. præced. in quo militat maior ratio pro validitate societatis.

Contrarium censeo uerum, quia etsi hæc sit durior societas, &, si attenderemus naturam census, non teneret quoad illos fructus, qui excedunt fructus officij, per ea,

quæ dixi supra num. 177. & 242. tamen militant adhuc ratio maioris periculi, ut dixi supra, & ratio, quòd officium non est adeo necessarium, ut taxatio fructuum debeat omnino sumi ab eo, & posset sufficere sola ratio maioris periculi, per ea, quæ dixi supra num. 291. & ita practicatur.

324 Tertius casus est, quando non solum in officio non sunt tot fructus, quot officialis promittit socio, sed neque officium ipsum est tanti valoris; ut puta, quia officium sit valoris scutorum 500. & officialis accipit ab vno in societate scut. 600. & isto casu societatem esse nullam, scribit Virgin. de Boccac. tract. de societ. offic. num. 126.

Ratio huius conclusionis est, quia etsi officialis sit in aperto dolo, dum accipit eodem tempore super suo officio pecunias ultra illius ualorem, ideoque ex proprio dolo commodum reportare non deberet; tamen quia etiam socius est in æquali dolo, seu latissima culpa, dum illi dat pecunias, quas scit, aut scire debet excedere ualorem officij, doli cum dolo facta compensatione, doli in neutro consideratur, ut etiam dixi infra num. 336. uel dicemus, quòd uterque uoluit se ipsum decipere.

Sed quomodo hoc procedat, uide infra num. 326. & 327.

325 Amplia primo hunc casum, ut habeat locum etiã quando vnus contrahit non vnã solam societatem officij, excedentem ualorem officij, ut in isto tertio casu, sed contrahit plures societates cum eodem officiali, quarum nulla excedit de per se ualorem officij, sed vnã, uel duæ iam absorbent totum ualorem officij, quia aliæ, quas postea contrahit super eodem officio, sunt nullæ, & illicitæ, quia sciens & prudens eas contrahit, ut in his terminis loquitur Rot. diuers. decis. 287. habebat. initio, & uers. dubitauit. in Rom. societatis, lunæ 28. Ianuarij 1591. coram bon. mem. Card. Blanchetto. & decis. 336. honorius. initio coram Illustriss. Card. Millino. quas citauit supra num. 276. & 280. in extens.

Ratio huius ampliationis est, quam adduxi num. præcedenti.

326 Amplia secundo, dum diximus, vnã societatem, excedentem ualorem officij esse nullam, ut sit nulla non solum in excessu, sed in totum, quia utile per inutile uitiatur, cum uitium non sit circa personam, sed circa rem, & officialis sit in solidum obligatus pro to-

- ta summa fructuum, extrahendorum ex officio, qui extrahi non possunt, & sit in fraudem legis, siue contra legem, vel consuetudinem, Virgin. de Boccac. tract. de societate. off. sub num. 126. qui hanc eandem ampliationem ponit, sed dubitatiuè ad secundum casum, positum supra num. 323.
- 327) Contrariū mihi videtur iustius, & æquius ex his, quæ secutus sum infra q. 7. par. 2. ampl. 20. num. 18. confirm. 3. vbi videas.
- 328) Retenta tamen ampliatione, si placeret. Restringe, declarando eam, vt procedat in vnica societate, quia videtur indiuisibilis, secus in pluribus societatibus separatis, quia in separatis vtile per inutile non vitatur, & ideo societates prius contractæ, quarum officium fuit capax, remanent validæ, licet aliæ annullentur, Rot. diuers. d. decis. 336. quam citauit supra num. 250. ampl. 1. etiam si omnes sint contractæ cum eodem; quia militat eadem ratio separabilitatis.
- 329) Quartus casus est, quando non vnus socius, vt in præcedenti tertio casu, & eius prima ampliatione, sed plures socij separatim, & quilibet pro se contraxerunt plures societates, quarum prima sola, vel prima, & secunda etiam coniunctæ non excedunt valorem officij, sed secundæ & posteriores excedunt, sed nulla de per se excedit: Et isto casu licet videatur dicendum idem, quod diximus in 3. cas. præced. & eius 1. ampliat. propter defectum officij in posterioribus societatibus, sicque propter identitatem rationis; tamen aliter, conuenientibus oculis, obseruat vsus, quia dummodo officium sit capax cuiuslibet societatis, prout est vnica societas, & sint initæ cum diuersis personis, omnes societates tolerantur: & hoc colligimus esse etiam de mente Rotæ diuers. decis. 287. habebat. vers. dubitauit. in Rom. societatis, lun. 28. Ianuarij 1591. coram bo. mem. Card. Blanchetto, dum annullat illas societates, quia is, qui pecunias dederat, sciens, & prudens societates iniuit, & decis. 336. honorius. num. 5. versus finem, in Romana societatum, lun. 29. Ianuarij 1601. coram Illustriss. Card. Millino. dum respondendo, excusat societatem, quæ allegabatur in contrarium, eo quia aderat probabilis ignorantia dantis pecunias ad societatem, & aperte decis. 310. fuit resolutum. num. 5. vers. non obstat. in Rom. societ. offic. 12. Febr. 1601. coram R. P. D. Ortembergio, in impressis Lugduni 1612. dum declarando nullas societa-

tes, vltra valorem officij contractas à procuratore super officio domini, & respondendo stylo contrario, scribit, quod contrarius stylus Curie Romanæ, admittens societates longè vltra valorem officiorum, toleratur propter ignorantiam contrahentium.

330) Ratio huius tolerantie potest esse, quia hi omnes, qui contrahunt, præsumuntur bona fide contraxisse, cum sint ignari aliarum societatum, easque diuinare non teneantur, & inuenire non possint: cum nec ipsemet officialis eas scire teneatur, quia cum hodie societates officij non amplius contrahantur ad commodum, & incommodum officialis, sed ad commodum, & incommodum aliorum, ipse, habens in eis nudum nomen, est ignarus, an illæ societates, quas contrahit, sint consensu, vel per obitum solutæ, cum earum fructus, & lucrum ad alios spectent, & ideo vanum esset interrogare officialem de alijs societatibus, cum hodie ipse sit ad colorandum, vt dixit Rot. quam citauit infra q. 7. par. 1. num. 89. in fine, & interrogaretur non amplius de facto proprio, sed de facto alieno, & consequenter lex videretur indiscreta, si has societates rigorosè annullaret, quia videretur obligasse ad impossibile; & dissiparetur hoc commercium, quia multi probi viri in eo remanerent decepti: quæ ratio cessat in eo, qui plures societates contrahit cum eodem officiali vltra valorem officij, quia in eo nulla potest cadere ignorantia.

331) Nec aduersus hanc rationem obstat, quod ignorantia cum bona fide socium, qui post alienationem officij exigit fructus, non excuset à restitutione fructuum: quia respondeo, quod illa ignorantia non est excusabilis, sed est culposa, vt declarauit infra num. 333. vbi videas.

Declara, extendendo eundem quartum casum, ac illius rationem, vt dicta in eis, supposita verè hinc inde ignorantia, procedant non solum in foro fori, (ne alias in eo tota die essent super hoc lites, quarum euitandarum causa idem forum fori tolerat aliqua, quæ in foro conscientie non sunt toleranda, per ea, quæ dixi infra q. 7. par. 2. ampl. 10. num. 41. & seqq.) sed procedant etiam in foro poli, quia lex humana, seu consuetudo hoc casu videtur ex necessitate contractum hunc reducere ad sponsonem, cum eum sustineat sine capacitate officij; & quod acquiratur per contractum sponsonis, imò etiam

etiam in ludo, retinetur etiam in foro conscientiae, ut secutus sum supra sub num. 88. & 116. & certè data præfata ignorantia non aliter dicendum est in contractu societatis officij, quia alias infinitus ferè conscientiarum numerus inuolueretur.

Secus si non supponamus hinc inde ignorantiam; seu saltem in socio, quia tunc ex qualitate fori, & qualitate ignorantiae, seu scientiae, pro absoluta explicatione formo tres casus.

Primus casus est, quando uterque; nempe officialis, & socius sciebant incapacitatem officij: & isto casu distinguo inter forum, & forum.

Aut enim loquimur in foro fori: & concludo, societatem esse nullam, & consequenter à socio singulos fructus, quos accepisset, esse restituendos, seu computandos in sortem, uti illicitè captos; remanentè tamen semper debito capitalis, quia ille contractus societatis habetur pro non factò, & pecuniæ datæ resolvuntur in creditum ob causam non secutam, seu, ut dicere solet Rot. in simplex mutuum per ea, quæ latè scripsi infra q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 60. & clarius ampl. 20. num. 6. & seqq. & ita dixi etiam infra num. 336.

Contra hanc conclusionem oppono, quia, cum isto casu uterque sit in dolo, & sic in turpi causa, & in pari causa turpitudinis melior sit conditio possidentis, ut secutus sum infra q. 7. par. 2. ampl. 19. sub num. 98. & num. 102. versus finem, socius, qui est in possessione fructuum, quos exegit, non deberet cogi ad illorum restitutionem.

Respondeo, quòd adhuc tenetur restituere; nam: aut socius erat paratus inire eiusmodi societates; & tunc in materia usurarum turpitudò versatur solum ex parte recipientis usuras: is enim solus peccat, & committit usuram, non autem is, qui solvit, per ea, quæ scripsi infra sub num. 407. vers. vna circa hoc. & sic cessat omnino oppositio: aut non erat paratus, sed ad ita contrahendum fuit inductus, & persuasus ab officiali: & tunc ob prædictam rationem paritè turpitudinis videtur vrgere oppositio, cum uterque sit in peccato usuræ, ut scripsi infra sub d. num. 407. vers. secundus. sed tamen adhuc est dicendum, quòd teneatur restituere tam in foro poli, quàm in foro fori, quia nego, esse utriusque parem causam turpitudinis: maior enim est turpitudò ex parte

recipientis usuram; quia etsi uterque sit in pari causa quoad peccatum usuræ; tamen, si usura est, stat semper alia conclusio, quòd ex parte recipientis sit rapina, ut secutus sum infra q. 7. par. 2. ampl. 19. sub num. 64. & prout rapina reducitur ad actum, implicat contradictionem, ut dicamus, eam committi de consensu solventis usuras, cum rapina sit, quæ committitur, invito domino, & sic non est par ratio.

Aut loquimur in foro poli; & similiter distinguo inter intentionem & intentionem: Vel enim uterque intendebat contrahere sponsonem, sed ad evitandas lites, quas super contractu sponsonis poterant timere in foro fori, per ea, quæ dixi supra num. 305. siue ad alium bonum finem, sponsonem vestierunt societatis contractu; & tunc dico in foro poli contractum esse validum, & non esse faciendam restitutionem fructuum; cum de iure còmuni eiusmodi contractum sponsonis esse licitum dixerim sup. sub d. n. 305. & partes supponamus intentionaliter contraxisse, inspecto iure communi: expedit tamen, ut deinde inter se publicum de hac intentione documentum habeant, ne ijs, vel eorum altero vita functo, & controuersia inter hæredes, vel cum hærede mortui orta, alter eorum contra defuncti conscientiam ageret, ut dixi infra in 3. casu, in fine. Vel uterque intendebat inire verè societatem officij, & sic in contemptum Pontificiæ constitutionis, eaq; sprete, voluerunt eam inire sine officio: & tunc in primis concludo, quòd, contemnendo Pontificis constitutionem, peccant: non tamen audeo affirmare, quòd teneatur restituere, saltem ante latam à iudice sententiam; quia sic etiam dicimus de eo, qui ludit alea, quia etsi is, ludendo, contemnat legem, tamen non tenetur acquisitum ex ludo restituere ante latam à iudice sententiam per ea, quæ scripsi supra num. 116.

Secundus casus est; quando socius, qui ponit pecunias in societate officij, ignorat incapacitatem officij, sed officialis benè scit incapacitatem: & isto casu concludo eadem, quæ conclusi in præcedenti, quia cum usura non consideretur in officiali, seu debitore, qui solvit fructus, sed consideretur in socio, qui ex pecunijs, quas dedit in societatem, recipit fructus, ut scripsi infra sub num. 407. vers. vna circa hoc. & ignorantia saluet contractum societatis, mutando quasi illum in contractum sponsonis, ut dixi supra vers. declarata.

clara. satis est, quòd ignorantia sit in ipso socio; quia medicina datur infirmis, non autem sanis, Matth. 9. num. 12. & Marc. 2. num. 17. *non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.*

Amplia hanc conclusionem, vt procedat etiam si socius postea nouerit incapacitatem officij; quia, etiam scientia superueniente, non tenetur restituere fructus, cum, data hac ignorantia, iste contractus assumat naturam sponsonis, vt dixi supra vers. declara. quam naturam non perdit per superuenientiam scientiæ.

Non obstat, quòd si vnus ex contrahentibus lædat alterum ignoranter in pretio, sit tutus in foro conscientiæ, durante illa ignorantia, sed postea, superueniente scientiæ læsionis, teneatur ad restitutionem secundum communem & tutiorem opinionem, quam secutus sum infra q. 7. par. 2. ampl. 10. sub num. 52. vers. contra.

Quia resp. quòd in casu nostro societas transit in sponsonem, vt dixi, in qua cum non requiratur officium, nil releuat, quòd socius postea sciat, societatem fuisse initam sine capacitate officij: & iste transitus est fundatus in iustitia commutatiua, & æqualitate, quia sicut officialis isto casu potuisset, moriente socio, lucrari pecunias positas in societate, etiam quòd in socio superuenisset scientia incapacitatis officij ante ipsius socij mortem, ita etiam conuenit, vt socius possit tuta conscientia retinere lucrum, quod, mediante periculo perdèdi capitale, acquisiuit.

Tertius casus est è conuerso, quando ignorantia incapacitatis officij est solum in officiali, quæ ignorantia videtur impossibilis, nisi pro officiali sumamus eum, pro quo inseruiunt pecuniæ, cum alioqui officialis ipse semper, & nulla adhibita industria, seu opera, sciat quanti valeat, & quot fructus parere soleat suum officium, & an plures societates super eo contraxerit: & isto casu, in quo ignorantiam supponimus solum ex parte soluentis fructus, & scientiam supponimus in socio, qui fructus recipit, similiter considero forum fori, & forum poli: Si enim loquimur in foro fori, concludo sine difficultate, quòd socius tenetur restituere fructus, seu compensare in sorte, per ea, quæ dixi supra num. 324. & apertius num. 325. Si verò loquimur in foro poli, tunc videtur dicendum idem, quia etiam si iste socius intentionaliter voluisset inire sponsonem, tamen

extrema non coniungebantur, iuxta ea, quæ scripsi infra q. 7. par. 2. ampl. 10. sub nu. 33. vers. prima. & dato, quòd sine extremorum coniunctione hic contractus staret tanquam sponso, adhuc iste socius non videtur tutus in conscientia, nisi prius per scripturam publicam apud officialem, seu debitorem declarasset hanc suam intentionem, ne alioqui, ipso socio mortuo, suus hæres, ignorata defuncti conscientia, allegaret, hanc societatem fuisse nulliter contractam, ex quò fuit contracta sine officio, vel cum officio incapaci, & sic debitor, seu officialis excluderetur à lucro pecuniarum datarum in societatem, quamuis heres teneretur restituere fructus perceptos, qui possent esse lōgè minores: & hæc de secūda extens. posita sup. nu. 280.

332 Extēde tertio idem quintum requisitum, positum supra num. 276. vt in tantum procedat, quòd si officium desit eò, quia sit alienatum, & ideo per eius alienationem sit soluta societas, socius (quamuis ignarus alienationis, & consequenter solutionis societatis) non possit amplius exigere fructus, & exigendo, quamuis bona fide exigeret, teneretur illos restituere, vel computare in sortem, quia ignorantia venditionis officij non operatur, quòd societas duret, Rot. diuers. decis. 291. domini. num. 2. in fine, & num. 3. in Romana societatis. ven. 23. Junij 1600. coram Illustris. Card. Millino. inter impressas Lugduni 1612.

Nec obstat, quòd eiusmodi societatum lex, seu consuetudo videatur iniusta, aut saltem inæqualis, cum, dato duplici ignorantia casu, eam in vno excuset, & in alio condemnet: Primus casus, in quo ignorantiam excusat, est, quando socius contraxit societatem super officio, super quo iam tunc tot aliæ erant contractæ societates, vt nihil superesset communicandum cum ipso socio; quo casu ipsum socium, ignorantem alias societates, & ideo fructus bona fide exigentem, excusat, ne teneatur illos restituere, nec computare in sortem, per ea, quæ dixi supra num. 329. & 330. Secundus casus, in quo ignorantiam non excusat, est, quando socius post alienationem officij exigit fructus societatis, quo casu socium, officij alienationem ignorantem, ideoque bona fide fructus exigentem, non excusat, & ideo ad illorum restitutionem condemnat, vt in casu huius extensionis: & tamen ignorantia, hoc secūdo casu excusabilior videtur, quam

in primo; satis enim (loquendo de primo casu) notum est, quod hodie aliqui pauci officiales, quorum officium non excedit valorem scutorum octocentum, seu duorum millium, contrahunt indistinctè super eorum officijs tantum societatum numerum, vt earum summa longè in maxima quantitate excedat officiorum valorem; vnde videtur ignorantia affectata: notum etiam est (loquendo de secundo casu) quod multi socij, præsertim absentes ab Vrbe, officij alienationem ignorantes, fructus bona fide exigunt.

333 Quia respondeo, diuersam esse rationem inter ignorantiam primi casus, & ignorantiam secundi, ex duabus causis: Prima causa est, quia ignorantia in primo casu est iusta, & omnino excusabilis, vt ostendi supra num. 330. at in secundo casu est iniusta, & culpabilis, quia socius potest facillè scire, an ille officialis exerceat illud officium, & sic an duret societas, vt dixit etiam Rot. d. decis. 291. domini. in fine; quare debet saltem semel in mense de hoc interrogare notarios in banchis; alias ignorantia erit culpabilis, & forsan affectata; & ideo non debet ei prodesse: Secunda causa est, quia, si ignorantia non excusaret in primo casu, societatis officij commercium, quod degentibus in Vrbe extimatur valdè expediens, facillè dissiparetur, cum, non tolerata hac ignorantia, ex mille societatibus, quæ contrahuntur, non contraherentur duæ, hacque ratione, ne istud commercium dissipetur, contra officialem procedi non solet: non sic est in secundo casu, quia licet ignorantia non toleretur; huius tamen commercij frequentia nõ deficit, quod experientia docet.

334 Subextende primo hanc extensionem, vt procedat etiam si socio fructus sint spontè soluti, & à sciente, illos esse indebitos, quia adhuc repeti possunt, seu computari debent in sortem, cum vsuræ possint repeti, etiam si fuerint scienter, & spontè solutæ, Rot. diuers. dicta decis. 291. num. 5. & 6. vers. non obstat.

335 Subextende secundo, vt quemadmodum socius, idest, creditor, in casibus prædictis teneretur restituere fructus exactos, ita à fortiori repelleretur in prædictis casibus, si ageret ad eos exigendos, quia quem de euictione teneret actio, eundem agentem repellit exceptio.

336 Confirmatur hæc subextensio, quia in

fortioribus terminis licet officialis sciuerit, super eius officio initas iam esse cum eodem socio alias societates, quæ officij valorem adæquent, vel forsan superent, & proinde aliam societatem, quam contrahit, scit esse nullam, & consequenter, contrahendo, est in dolo, vt in casu, de quo supra num. 325. nihilominus, quia etiam socius est in æquali dolo, cum vterque sciat nullitatem societatis, dolus cum dolo compensatur, ideoque officialis, dolo hoc non obstante, potest recusare soluere fructus, quia non extat societas, Castrac. tract. de societ. offic. cap. 6. num. 11. in fine, ibi, verum quia. iunctis num. 7. & seqq.

337 Infero ex eodem quinto requisito, eiusque extensionibus positus supra num. 279. 280. & seqq. quod nullitas societatis non magis respicit fauorem accipientis, quam dantis pecunias in societate, quia si is, qui accepit, liberatur à solutione fructuum, is, qui dedit, liberatur à periculo eas amittendi, quia, societate cessante, cessat omnis effectus societatis, Tiraq. de caus. cessan. num. 241. in verbo, societate cessante.

Verum, re ad vsum deducta, non æque vtriusque fauorem respicit, quia rarò is, qui dedit, perderet, & è contra qui accipit, vt plurimum solueret fructus: sicque hæc annullatio potest reputari damnoſa dantibus pecunias.

338 Subinfero, quod, cessante, seu resoluta, vel annullata societate, pecuniæ datæ resoluntur in creditum causæ non secutæ, sicque competit condictio causa data, causa non secuta, tot. tit. ff. de condict. cau. dat. & non resoluntur forsan in simplex mutuum absolutè, per ea, quæ latè scripsi infra q. 7 par. 2. ampl. 8. num. 207. & seqq.

339 Declara primo nunc restringendo idem quintum requisitum, positum supra num. 276. dum dixi, societatem inæqualem fructibus officij esse nullam, saltem in ea parte, in qua est inæqualis, vt possit procedere in societate officij vacabilis per mortem officialis, cum amissione capitalis, adhibita consideratione illorum quatuor casuum, quos posui supra num. 322. & seqq. & 329.

Secus est in societate officij non vacabilis, & contracta cum periculo vitæ socij, dantis pecunias; quia huic socio debentur non solum fructus, qui percipiuntur ex officio ad ratam; sed debetur pretium periculi vitæ, quod potest valere quinque, vel sex, vel se-

ptem pro centenario; & cessat in hac societate compensatio illa periculi cum periculo, quam retuli supra num. 282. quare iniusta esset societas, in qua officialis perciperet ex officio sine periculo quinque, & socius ipsius officialis quinque cum periculo.

Hæc declaratio in secunda parte, idest hæc societas super officio non vacabili cum certo lucro propter periculum, quamuis iuridica videatur, Romæ tamen, vbi sponsionis contractus vltu receptus non videtur, nunquam posset obtineri per ea, quæ dixi etiam supra sub num. 124. declar. 2. in fine.

340 † Si tamen admitteretur, & daremus in hoc contractu separabilitatem inter fructus officij, & lucrum propter periculum, societas quoad lucrum, procedens à periculo, semper valeret.

341 Declara secundo, vt societas non dicatur contracta sine officio, quamuis is, qui pecunias accipit, non habeat officium, & propterea recognoscat bonam fidem officialis, qui accepit eius precibus super suo officio, & declaret, officialem habere in ea solum nomen nudum, vt latius explicauimus infra q. 7. par. 1. num. 88. & 89.

342 Declara tertio, vt quamuis societas contracta sine officio, sit nulla, tamen si officialis, seu accipiens pecunias, dolosè induxerit eum, qui eas dedit, fructus licitè capientur in foro interiori, & ratione lucri cessantis etiam in foro exteriori, prout declarauimus infra q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 120. illat. 4. vbi videas.

343 Declara quarto, extendendo idem requisitum, vt societas, contracta cum officio capace, sit valida, etiam si officialis promiserit socio dare fideiussorem, & non dederit, quia nihilominus, socio volente, tenetur officialis soluere ei fructus, tum quia negligentia, & culpa officialis debitoris non debet nocere socio creditori, & morosus ex propria mora, & inobseruantia commodum in alterius præiudicium consequi; tum quia illa promissio dandi fideiussorem respicit fauorem socij creditoris: ergo non debet retorqueri in eius odium, vt, illa promissione non adimpleta, fructus consequi non possit, hæcque declaratio est clara, naturalis, & seruatur passim in praxi, quia contractus societatis in se est perfectus, accedente voluntate socij.

344 Extende primo hanc declarationem, vt procedat, etiam si in promissione dandi fi-

deiussorem sit apposita certa dies, puta, per totum præsentem mensem, & cum pacto, seu clausula resolutiua eiusdem contractus, ita vt, fideiussore non dato, sit locus restitutioni fortis principalis, perinde ac si finita esset societas; quia adhuc, socio volente, societas remanet valida, & officialis tenetur ei soluere fructus societatis, cum illud pactum resolutiuum intelligatur appositum fauore contrahentis, qui adimplet pro parte sua, per ea, quæ latissimè in materia indifferenti, & in certis casibus secutus sum in meo tract. de iudic. caus. & c. lib. 2. cap. 2. nu. 383. & seqq. iunctis etiam aliquibus præcedentibus, & in his terminis Castrac. tract. de societ. off. cap. 69. il. 1. sub num. 10. & num. 33. & cap. 68. in fine, num. 33.

345 Subextende hanc extensionem, vt procedat, etiam si officialis promississet dare non vnum, sed duos fideiussores, & dederit vnum tantum, ita vt fideiussori dato, & soluenti socius non possit actionem cedere pro rata, sicq; datio alterius fideiussoris videatur respicere etiam fauorem, & vtilitatem alterius fideiussoris, quia adhuc societas tenet, volente socio, qui adimpleuit pro parte sua, & poterit totum exigere à fideiussore dato, quia promissio facta de dando duos fideiussores, fuit ad fauorem, & maiorem cautelam socij; & ideo, si ambo non accesserint, non debet in eius damnum redundare, & ita, reuocata sententia, lata in prima instantia, fuisse in secunda benè iudicatum, refert, & sequitur Castrac. tract. de societ. cap. 66. num. 4. in fine, & seqq. alias si illa promissio dandi duos fideiussores respiceret æquè fauorem dati fideiussoris, hæc subextensio non procederet, per ea, quæ scripsi in meo tract. de iudic. caus. lib. 2. cap. 2. num. 396.

346 Extende secundo, vt quauis socius agat, etiam non præstito fideiussore, ad fructus societatis, tamen non per hoc censetur liberare officialem debitorem ab obligatione dandi dictum fideiussorem; imò potest adhuc agere, vt det fideiussorem, Castrac. tract. de societ. cap. 69. il. 2. num. 8. versus finem,

347 † quia, agendo pro fructibus, videtur tacitè renunciare iuri dicendi, societatem non fuisse contractam, seu facultati annullandi societatem, vt dixi infra num. 377. quæ tacita renunciatio non debet extendi, vt censetur renunciaisse etiam actioni, quam habet ad cogendum debitorem, vt det fideiussorem, quia satis habet, in quo operetur, & renun-

- ciatio est strictissimi iuris, ideoque si sit dubia, interpretatur in eam partem, quæ renunciante minus noceat, per ea, quæ secutus sum in meo tract. de iudic. caus. lib. 2. cap. 5. num. 163. & hinc videmus, quòd socius, qui dat pecunias in societate officij, in ipso contractu recipit fructus anticipatos primi semestris, quamvis officialis nunquam eo tempore dederit fideiussorem, quem promisit dare.
- 348 Confirmatur hæc extensio, quia licet dominus directus emphyteosis, recipiendo canonem, seu pensionem, censeatur remisisse, & renunciasse caducitati, ad tradita per Clar. in §. emphyteosis. q. 10. tamen non censetur renunciasse emphyteosi, & iuri consequendi in posterum futuras pensiones, sicque in reliquis non censetur renuciare iuri emphyteotico.
- 349 Non recedas ab hac extensione, quicquid in contrarium scripserint aliqui.
- 349 Extende tertio, ut procedat etiam si in promissione dandi fideiussorem nulla sit apposita dies, & officialis ad dandum fideiussorem non sit interpellatus, quia adhuc, socio volente, tenetur soluere ei fructus, & ratio est, quia ipse satis est certus de obligatione sua, & ex non adimplemento illius non debet consequi hoc commodum, ut propterea non teneatur ad fructus.
- 350 Extende quarto eandem declarationem positam supra num. 343. (dum dixi, quòd officialis debitor non debet ex propria mora commodum, & lucrum reportare in damnum socij, qui adimpleuit pro parte sua) ut in casu contrario declarationi, quando socius non agit ad consequendum fructus secundi semestris, & multò magis quando oblatos recusat, ex quò officialis nondum dedit fideiussorem promissum, officialis tunc lucrari non possit pecunias sociales, moriente persona, super cuius vitæ periculo societas contracta est, quia non debet quis ex contractu, quem non adimpleuit, commodum reportare; & ad effectum, ut ex contractu quis actionem, vel exceptionem consequatur; in primis docere debet, se pro parte sua adimpleuisse, & promissis steterisse, ut in similibus terminis tenuit Rot. diuers. decis. 331. ad tres. num. 1. vers. bandinis. in Romana pecuniaria, die lunæ 2. Decembris 1596. coram R. P. D. Penia inter impressas Lugduni anno 1612. & apertius in proprijs terminis eadem Rot. diuers. ne-
- mine contradicente, decis. 329. fuit per dominos. per totam, in Romana duorum millium, die 19. Martij 1574. coram bo. me. Card. Seraphino. inter easdem Lugduni impressas, quam decisionem integram refert, & sequitur Virgin. de Bocat. tract. de contractu. & societ. off. num. 143. vers. societas.
- 351 † & quòd vbi contractus est vltro citroque obligatorius, nisi quis impleat pro parte sua, non possit effectualiter agere, quia quælibet promissio habet tacitam conditionem, si sibi fides seruetur, sequitur Rol. à Val. conf. 53. viso & diligenter. num. 27. vers. quibus, & num. 28. lib. 1. † quare emptor, cum ex empto agit, venditori pretium offerre debet; & ideo si partem pretij offerat, agere ex empto nõ potest, & venditor rem, quam vendidit, quasi pignus retinere potest; hincq; est, quòd si emptor partem pretij soluisse, & res empta euieta sit tota, emptor, agens ex empto, non integrum pretium consequetur, sed illud solum, quod enumeravit l. 14. iulianus. §. offerri. ff. de act. empt. † vnde exceptio rei non traditæ repellit venditorem, agentem ad pretium, si rem non integram, vel non liberam tradidit, quamvis emptor per publicum instrumentum soluere promiserit, & statutum mandet, quòd instrumenta publica habeant executionem paratam, & nulla possit aduersus ea opponi exceptio; & è conuerso exceptio pretij non soluti repellit emptorem, non obstante prædicto statuto, Dec. conf. 119. num. 1. Matth. Coler. tract. de process. execut. par. 4. cap. 1. num. 78. & 79. † nam exceptio (tu non impleuisti pro parte tua) semper potest opponi, licet statutum prohibeat, exceptiones opponi, Crauet. conf. 151. neminem. num. 10. & Rol. à Val. d. conf. 53. num. 32. & 33. quia hæc oppositio fit ex instrumento, & opponere ex instrumento, non est opponere contra instrumentum, Matth. Coler. d. num. 79. † & ideo licet statutum disponat, quòd contra publicum instrumentum non admittatur aliqua exceptio, tamen istud statutum non habet locum in exceptione, quæ descendit ex ventre illius instrumenti, Canar. & Gallef. quos secutus sum in meo tract. de iudic. caus. & c. lib. 1. cap. 63. sub num. 1. vers. sed nimis. † imò hæc exceptio (tu non impleuisti pro parte tua) adeo est fauorabilis, quòd iudex ex officio, parte non opponente, supplet, Crauet. in loco supra proximè citato, & licet Rol. à Vall. sub d. num.

- d. num. 33. de hoc dubitet, tamen ego cen-
seo, id esse verum, quia iudex etiam in
causis ciuilibus potest supplere in facto sine
partis instantia in notorijs, quæ occurrunt,
post intentatam actionem, ideoq; potest li-
bellum ineptum ex se dentibus lacerare, &
repellere agentem sine actione, vt latè scri-
psi in meo tract. de iudic. caus. & c. lib. 1. cap. 172
68. sub num. 2. in futura noua impressione,
sed eiusmodi exceptio non implementi est
notoria ex instrumento, vt sequitur Matth.
Coler. d. cap. 1. sub num. 74. fall. 10. & adde
quæ secutus sum infra §. 7. gl. 5. num. 26.
- 357 Confirmatur primo hæc extensio, quia
socius, seu verius hæredes illius, repeten-
tes sortem, & capitale, petunt id, cuius con-
trarium etiam petijssent; imò hoc contra-
rium voluerunt: nam petunt, reddi capitale,
cum non fuerit adimpleta societas, quia vo-
luerunt, etiam fructus sibi non deberi; &
non deberi fructus, est, non extitisse societatem,
vnde cessat illud absurdum, quòd quis
admitti non debeat ad petendum id, cuius
contrarium nollet, iuxta ea, quæ secutus
sum §. seq. gl. 5. num. 149.
- 358 Confirmatur secundo, quia in contracti-
bus attenditur mens, & causa finalis contra-
hentium, vt secutus sum in meo tract. de
iudic. caus. lib. 2. cap. 9. num. 1369. nam non
est maior qualitas in mundo, quàm illa, quæ
importatur per causam finalem, sine qua
quis non aliter erat contracturus, Bal. in
auth. præsent. num. 4. vers. quæro dicit sta-
tutum. in fine, C. de fideiuss. & mandat.
- 359 † ideoq; si locator promiserit sub certa pœ-
na non expellere conductorem per certum
tempus, & conductor biennij continui pen-
sionem non solueret, nihilominus sine metu
pœnæ poterit eum expellere, quia quamuis
nihil expressum sit in pœnali stipulatione de
solutione pensionum, tamen verosimile est,
ita conuenisse de non expellendo colono in-
tra tempora præfinita, si pensionibus parue-
rit, & vt oporteret, coleret, l. 56. quæro. §. in-
ter locatorem. ff. loc. & conduc. Sed mens
contrahentium, & verosimile est, quòd dans
pecunias illi, à quo voluit sibi præstari fidei-
iussorem, noluerit se exponere duplici pe-
riculo, nempe, periculo perdendi capitale
in casu mortis, & perdendi capitale, & fru-
ctus in casu inopiæ debitoris.
- 360 Contra hanc extensionem motiuat Ca-
strac. tract. de societ. cap. 69. il 2. sub num. 3.
vers. in contrarium. dicens, quòd contractus
- societatis est contractus nominatus, qui pro-
pter inobseruantiam non reuocatur, sed agi-
tur ad implementum, vel ad interesse, & pro
isto motiuo facit, quod scripsi in meo tract.
de iudic. caus. lib. 2. cap. 2. num. 391. & seqq.
- Comprobatur hæc contraria opinio, quia
aliàs pactum resolutiuum esset superfluum
contra non adimplentem, si absque isto pa-
cto posset resolui.
- In hac contrarietate Castrac. d. cap. 69.
il 2. sub num. 5. vers. sed pro resolutione. &
num. seqq. adhæret in effectu huic opinioni
contra extensionem, dum distinguendo, te-
net, extensionem esse veram, si sit apposi-
tum pactum resolutiuum, secus si non sit ap-
positum; sed tamen se multum inuoluit, cum
sub num. 7. vers. si verò. terminando, socie-
tatem esse contractam, se fundet in eo, quòd
cum fructus perceperit, videtur voluisse so-
cietatem contrahere: nam parcat mihi, si
societas dicitur contracta, manebit contra-
cta siuè percipiantur fructus, siuè non per-
cipiantur.
- 361 Ego non discedo ab extensione, tum quia
habet magnam æquitatem, & iustitiam,
tum quia adducta in contrarium benè tol-
luntur.
- 362 Ad motiuum enim, quòd societas pro-
pter inobseruantiam non reuocetur: & ad
comprobationem, quòd pactum resoluti-
uum esset superfluum. Resp. distinguendo:
Aut sumus in contractu, cuius implemen-
tum etiam tardum, & siuè fiat in specie
præcisa, siuè in æquipollenti per satisfactio-
nē eius, quòd interest, potest iuuare, & con-
seruare indemnem alterum contrahentem,
qui adimpleuit pro parte sua; & in eiusmodi
contractu concludo, veram esse opinionem
contra extensionem, & tunc procedere di-
stinctionem, & comprobationem: Aut su-
mus in contractu, cuius implementum, si sit
tardum, non potest iuuare, & conseruare
indemnem alterum contrahentem, & ipse,
qui adimplet, nullam penitus ex adimple-
mento suscipit obligationem, nullumque
prorsus recipit, aut recipere potest incom-
modum; & in isto contractu concludo, ve-
ram esse extensionem: sed eiusmodi est con-
tractus societatis officij, quia si socius, qui
dedit pecunias, nolit accipere fructus, & of-
ficialis non dat fideiussorem, nisi post mor-
tem eius, super cuius vitæ periculo societas
est contracta, & sic postquam lucratus esset
pecunias sociales, frustratoria, & stulta
esset

esset ista fideiussio, qua socius, qui dedisset pecunias, non iuaretur, & officialis, qui eas lucratus esset, ad nihilum obligaretur: imputet ergo sibi officialis, qui sperabat lucrari pecunias, si fideiussorem ante casum mortis non dedit, quia ab ea die, qua fideiussorem dedisset, utriusque ex contrahentibus commodum, & incommodum societatis cucurrisset, nam sicut officialis non antea potest lucrari, ita etiam socius non antea potest exigere fructus, ex quò antea cessabat periculum; hocq; vltimum distinctionis membrum benè probatur ex Rot. quam secutus sum infra num. 369.

363 Sed pro clariori omnium intelligentia, distingue adhuc tres casus.

Primus casus est, quando socius, qui dedit pecunias, nullos fructus societatis recepit: & isto casu extensio est non solum vera, sed habet minorem difficultatem, quia cessat difficultas, quæ ex dictis per Castrac. posset motuari, quando recepti sunt fructus primi semestris, vt in casu sequentis subextensionis, num. 366.

364 Secundus casus est, quando recepit solum fructus primi semestris: & isto etiam casu vera est extensio, quia illa prima receptio potuit fieri citra approbationem societatis sine fideiussore, vt dixi in sequenti subextensione.

365 Tertius casus est, quando socius recepit fructus secundi, aut vltioris semestris; & isto casu extensio non procedit, quia officialis poterit lucrari pecunias sociales, vt dixi infra num. 376. subdeclarat. 1. & num. 377. explicat. 1.

366 Subextende primo ergo eandem quartam extensionem, positam supra num. 350. vt procedat etiam si socius acceperit fructus primi semestris, quia adhuc officialis, si fideiussorem non dederit, non posset lucrari pecunias, & ita videtur de mente Rotæ diuers. decis. 332. certum est. in fine, coram bo. mem. Card. Seraphino, inter impressas Lugduni anno 1612. dum facit vim in exactione fructuum secundi semestris, & ita in terminis, citata Rota diuers. decis. 329. quã nos citauimus supra in extensione sub num. 350. firmat Virg. de Bocat. tract. de contract. & societ. offic. nu. 143. & tenuit Rot. in Rom. societ. offic. lunæ 2. Iunij 1608. coram Illustrissimo Card. Lancellotto.

367 Ratio huius subextensionis est, quia socius, qui dat pecunias, competit ius dicen-

di, societatem non esse initam, quando officialis, qui accepit pecunias, non dat fideiussorem, quem promisit dare, sicq; quando est in mora adimplendi; & huic iuri potest socius tacitè renunciare, recipiendo fructus: sed in receptione fructuum primi semestris anticipatè in ipso contractu societatis nondum est orta mora officialis, quia impossibile est, vt eodem momento detur promissio, & mora, vt dixi infra num. 386. & consequenter socio nondum est ortum ius dicendi, societatem non esse contractam: Ergo impossibile est, vt iuri, nondum nato, dicatur tacitè renunciatum per illam fructuum anticipatam receptionem.

Quicquid contra hanc subextensionem videatur sentire Castrac. quem citavi supra sub num. 360. vers. in hac.

368 Hæc subextensio facilius procedit, si promissio dandi fideiussorem haberet clausulam resolutiuam, quia in casu, quo aderat pactum resolutiuum, loquitur Rot. in citata decis. 332. vers. in casu proposito.

369 Subextende secundo, vt procedat etiam si officialis promississet dare infra duos menses fideiussorem pro fructibus soluendis, & fructus primi semestris essent iam soluti, ita vt illa promissio videatur respicere duos menses secundi semestris, cum fructus soluendi respiciant secundum semestre, & fideiussio sit præstanda pro fructibus soluendis; quia nihilominus si officialis non dederit fideiussorem infra duos menses primi semestris, non lucratur pecunias sociales, dando illum infra duos menses secundi semestris, secuta iam morte socij, Rot. in Rom. societ. offic. lunæ 2. Iunij 1608. coram Illustrissimo Card. Lancellotto, citata etiam in præced. subextensione; & facit, quod nos in nostra distinctione aduersus Castrac. diximus supra sub num. 362.

370 Subextende tertio, vt procedat, etiam si socius, qui pecuniam dedit, statim moreretur, & recepisset fructus primi semestris, vt in præcedenti subextensione, & officialis intra tam breue tempus arbitrio recti iudicis non posset dici morosus in non dando fideiussorem, quia adhuc officialis, ex quo fideiussorem non dedisset, non lucraretur pecunias sociales: † nam licet, qui promittit, seu tenetur statim aliquid facere, intelligatur cum aliquo temperamento temporis, l. 105. quod dicimus. & ibi Gl. in verbo, intelligendum. ff. de solut. & ideo non statim atque

quis interpellatur constituitur in mora, sed necesse est, quòd labatur tantum temporis, infra quòd commodè id, super quo interpellatur, explicari possit; quòd tempus veniet arbitrio iudicis moderandum, M. Ant. Baver. tract. de mor. par. 3. num. 1. tom. 6. par. 2. fol. 410. nam intra quantum temporis spatium fieri debeat id, quòd incontinenti, & statim fieri debet, relinquatur arbitrio iudicis, vt cumulatè videbis, si Deo placuerit, in futura impressione nostri 2. lib. de iudic. caus. cap. 7. sub num. 674.

- 374 Tamen est aduertendum, quòd officialis excluditur principaliter à lucro, quia non adimpleuit pro parte sua, & commodum percipere non debet ex contractu, quem non adimpleuit; mora autem venit considerata accessoriè, & non principaliter, quare siue dicatur in mora, siue non, lucrum consequi non debet, Rot. diuers. decis. 329. quam secutus sum supra num. 350. in 4. extensione; & latius dixi infra q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 158. † & in omnem casum, quando secundum Doctores esset considerata mora, dicunt, quòd mora esset necessaria contra eum, qui ob non adimplementum incideret in poenam, quia in eo vltra non implementum requireretur mora, sine qua non incideret in poenam; secus contra eum, qui ob non adimplementum excluderetur à lucro, quia iste licet non sit in mora, tamen si non adimpleuit, adhuc ob non adimplementum excluderetur à lucro, Rot. d. decis. 329. quæ hoc deducit ex sententia Decij in l. cum proponas. la. 2. num. 4. C. de pact. dum ait, quòd fidem frangenti fides obseruari non debet, etiam si fidem fregerit ex necessitate, quia, inquit, necessitas & impedimentum excusat à poena, vel mora, sed non facit, quòd impedito competat actio, ex quò pro parte sua non impleuit, † quasi dixerit Decius, licet impeditus aliqua necessitate excusetur à mora, sicq; non sit in mora, tamen ex quò non adimpleuit pro parte sua non habet actionem; quòd idem apertius videtur dixisse Rip. in l. quod te. num. 48. in 7. declarat. ff. si cert. pet. dicens, quòd difficultas, quæ excusat à mora, prodest ad euitandum damnum, sed non ad lucrum consequendum, quòd etiam scripsit Steph. Forcat. tract. de mora, par. 3. num. 2. vers. sanè verò. tom. 6. par. 2. fol. 429. dicens, quòd in præmijs, & lucris difficultate remissio non quaeritur, quia non sic fauemus lu-

cro inhiantibus, vt damna moræ vitantibus.

Sed quòd Rot. Dec. & alij, hic citati, dicunt, non procedit, quando agens, casu fortuito impeditus, non adimpleuit in forma specifica, & vult adimplere in æquipollenti possibili, quia is adhuc consequitur lucrum, l. vlt. cum quidam. C. de condict. inser. &c.

- 375 Aduerte, quòd in casu huius secundæ & tertix subextensionis positarum supra num. 369. & 370. hæredes socij defuncti tenerentur restituere illos fructus primi semestris, idest, tenerentur illos computare in sorte, si bi restituenda ab officiali.

- 376 Subdeclara primo eandem quartam declarationem, positam supra num. 343. (dum dixi, quòd, volente socio, cuius fauore est præstandus fideiussor, societas remanet contracta, etiam fideiussore non prestito) vt hæc voluntas possit declarari, non solum verbis expressis, sed tacitè per receptionem fructuum secundi, aut vltioris semestris, Rot. diuers. decis. 331. ad tres. in fine, vers. postremo non obstat. in Rom. pecuniaria, lunę 2. Decemb. 1596. coram R. P. D. Penia inter impressas Lugduni anno 1612. & clarius decis. 332. certum est. in fine, ibi, verum, quia. inter easdem Lugduni impressas, & Castrac. tract. de societ. cap. 69. il. 1. num. 11. & cap. 69. il. 2. num. 7. in fine, & num. 8.

- 377 Explica primo illatiuè hæc subdeclarationem, vt eo ipso, quòd socius recipit fructus secundi, aut vltioris semestris, ex tunc pro toto illo tempore, pro quo percepit fructus, perdat ius dicendi, societatem non esse initam ob non præstitum fideiussorem, per ea, quæ dixi supra num. 346. & 347. extens. 2. & consequenter ex tunc ipse subit periculum perdendi pecunias sociales, & officialis acquirit potentiam lucrandi in casu mortis; quia alias non posset recipere fructus sine vsuraria prauitate, cum is, qui non subiacet periculo mortis, non possit lucrari fructus societatis officij ad rationem 12. pro centenariò, Rot. diuers. d. decis. 332. & in alia Romana fructuum & interesse, mercurij 10. Decembris 1614. coram R. P. D. Pamphilio: Vnde ille fauor, quòd possit vti, vel suspendere societatem, non potest in eo, quòd elegit, operari effectus contrarios.

Secus si receperit solum fructus primi semestris, vt dixi supra num. 366. in prima subextensione.

- 378 Explica secundo, vt societas, quam, non obstante

obstante non adimplemento, diximus intelligi contractam propter receptam fructuum solutionem, non extendatur ultra illud semestre, seu tempus, pro quo recepta est solutio; quare si contingat mors in alio semestri, seu tempore, pro quo fructus soluti non sunt, non erit locus pecuniarum lucro, Rot. d. decis. 331. ad tres. in fine, sub num. 3. vers. postremo non obstat. & ratio est evidens, quia ille tacitus socij consensus, qui, recipiendo fructus, velit societatem stare, non se extendit latius, quàm se extendat ipsa fructuum receptio, per ea, quæ in alijs terminis secutus sum in meo tract. de appell. q. 12. nu. 87. ideoque qui vult posse lucrari societatem, vel adimpleat ex parte sua, vel saltem fructus soluat.

379 Explica tertio, vt quamuis officialis, non dando fideiussorem, non adimpleuerit pro parte sua; tamen socius, qui dedit pecunias, quo vsque non declarauerit altero ex prædictis modis, de quibus supra num. 376. in subdeclaratione, se velle vti societate, non poterit percipere fructus; & ideo non potest prætere fructus pro tempore præterito, quando nondum suberat periculum, & sibi imputet, si prius non declarauit, Rot. d. decis. 332. vers. iure itaque. quia societas interim remanet in suspenso.

380 Subdeclara secundo in casu, quo officialis dederit fideiussorem, cum hoc pacto, (quòd eisdem fideiussoribus, seu aliquo eorum deficiente, moriente, ex Vrbe recedente, aut conditionem deteriorante, alium, seu alios fideiussores idoneos intra dies 15. ad beneplacitum socij, qui pecunias dedit, loco deficientis, seu deficientium dabit, aliàs sit locus restitutioni pecuniarum socialium, vt quamuis isto etiam casu possit socius exigere fructus, non aliter adimpleto pacto renouandi fideiussionem per eadem, quæ scripsi supra num. 343. in 4. declarat. & num. 344. & 349. in 1. & 3. extensione, remanente tamen eidem salua facultate agendi ad implementum, per ea, quæ dixi supra num. 346. in 2. extens. & recipiendo fructus, agnito non adimplemento, tacitè renunciât iuri dicendi, societatem non esse initam, & consequenter se subiiciat periculo perdendi pecunias sociales in casu mortis, & officiali nascatur ius in potentia lucrandi eas, per ea, quæ dixi supra num. 377. & in terminis sentit Rot. diuers. decis. 331. ad tres. in fine, in Romana pecuniaria, die lunæ 2. Decembris 1596.

coram R. P. D. Penia in impressis Lugduni 1612. & è conuerso non recipiendo eos, seu non agendo ad illos, & officiale constituto in mora, euitet periculum perdendi, & officialis amittat potentiam lucrandi, per ea, quæ dixi supra num. 350. in quarta extens. & eadem decis. 331. num. 1. & in fine, & demum licet promissio renouandi, seu subrogandi fideiussores, deficientibus primis, conueniat in omnibus cum promissione prestandi fideiussores.

381 Tamen differt in hoc, quòd promittens dare fideiussorem, tenetur illum dare etiam absque alia interpellatione, per ea, quæ secutus sum infra q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 156. sed promittens renouare, seu subrogare in casu, quo datus deficiat, non cogitur, nisi sit interpellatus ab homine, & consequenter, eueniente interim ante interpellationem, casu mortis eius, super cuius vitæ periculo contracta est societas, officialis lucraretur pecunias, & pactum resolutiuum, in eo appositum, non operatur, nisi postquam is, ad cuius fauorem fuit appositum, declarasset, velle vti illo pacto, per ea, quæ scripsi supra num. 344. in prima extensione; & in terminis nostris Castrac. tract. de societ. cap. 69. il. 1. sub num. 10. Vnde cum supponamus, casum mortis euenisse, antequam socius, qui dedit pecunias, interpellauerit officialem pro renouatione fideiussoris, & sic ante officialis moram, & multò magis antequam declarauerit, se velle vti resolutione contractus, dicimus, casum euenisse, durante societate.

382 Ratio quare promittens, deficiente fideiussione præstita, dare aliam, debeat interpellari, alias non teneatur, est, tum quia hæc promissio continet diem incertam, quæ habetur pro conditione, l. 74. dies incertus. ff. de condit. & demonstrat. & l. 38. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de verb. oblig. Alex. cons. 55. viso titulo. num. 1. in fine, & nu. 2. lib. 2. Corn. cons. 156. videtur dicendum: num. 1. lib. 1. præsertim, quando est incerta omnino, nempe, an, & quando, vt loquitur Bar. in l. 155. ita stipulatus. num. 42. q. 2. ff. de verb. oblig. prout omnino est incerta in

383 casu nostro, † tum quia illi ablatiui absoluti, *deficiente, moriente, &c.* secundum grammaticos resoluuntur in *si*, vel *postquam*, ideoque faciunt conditionem, Corn. vbi supra. † Sed nec aduentus diei incertæ constituit promissorem in mora sine interpellatione.

- ne, Bar. in d. l. 115. ita stipulatus. num. 44. 390 & 65. in 6. conclus. ff. si cert. pet. † & ideo ubi
nec euentus conditionis secundum commu-
nem opinionem, de qua testatur, & sequitur
Dec. conf. 2. sub num. 5. ibi, nam quando
385 obligatio; † imò aliquando non solum est
necessaria interpellatio, sed est necessaria,
notificatio per instrumentum, vel saltem per
testes, M. Ant. Bauer. tract. de mora, par. 1.
num. 25. vers. secundo tempera. tom. 6. par.
2. fol. 407.
- 386 Ratio rationis est, quia repugnat, vt quis
eodem tempore, seu momento obligetur, &
constituatur in mora, seu contrahatur obli-
gatio, & mora, Bar. in d. l. ita stipulatus. sub
num. 41. vers. si queratur. num. 44. & sub
num. 51. ff. de verb. oblig. Dec. in loco supra
proxime citato, Castrac. tract. de societ. cap.
69. il. 1. sub num. 22. 25. & 26. & Rot. diuers.
quam citavi infra q. 7. par. 2. ampl. 8. nu. 104.
387 vers. ratio. † & ideo licet iuramentum, pre-
stitum separatim post contractum debitum,
habeat vim interpellandi, & constituendi in
mora, tamen secus est, si debitum non præ-
cesserit iuramentum, quia isto casu iuramen-
tum non habet vim interpellationis, & ideo
debitorem in mora non constituit, cum sit
inconueniens, vt eodem tempore quis obli-
getur, & constituatur in mora, Bar. in l. 30.
eum qui. §. si iurauero. versus finem, ff. de
iureiur. quem notabiliter sequitur M. Ant.
Bauer. tract. de mora, par. 2. sub num. 21. &
22. fall. 12. tom. 6. par. 2. fol. 409. hæc q; ra-
tio fundatur in l. 105. quod dicimus. ff. de
solut. quam clarius adduxi sup. num. 371.
- 388 Sed si veritatem amamus, hæc ratio,
quamuis sit communis, & videatur vni-
que iuridica, non est bona, quia in contra-
ctu vltro citroque obligatorio, in quo vnus
adimpleuerit pro parte sua, alter, qui non
adimplet, statim sine alia interpellatione,
loquendo more nostrorum Doctorum, dice-
tur constitutus in mora, sicque officialis, qui
recipit pecunias, & promittit dare fideiuffo-
rem, eodem momento obligatur, & consti-
tuitur in mora, ergo hæc ratio non est bona.
- 389 Ratio ergo differentie erit, quia promit-
tens simpliciter dare fideiufforem, est certus
de sua obligatione, ideoque, nullo alio re-
quisito, tenetur illam adimplere, at is, qui
est obligatus conditionaliter, & potest igno-
rare euentum conditionis, non obligatur il-
lam adimplere, quin prius is, cuius fauore
adimplenda est, obligetur conditionis euen-
tum notificare, Rip. in l. quod te. sub nu. 64.
390 Et hæc satis de quinto requisito, posito
supra num. 276.
- 391 Sextò requiritur, quòd societas contra-
hatur pecunia præsentis, & numerata, & non
pecunia debita; quare si officialis esset debi-
tor Petri in scutis 100. ex alia causa, & Pe-
trus ex istis societatem contraheret, societas
esset inualida, vt secutus sum supra nu. 217.
& sub num. 221. conclus. 2. & num. 229.
& seqq.
- Quamuis contra hoc requisitum tenuerit
Hier. Gabr. quem citavi supra num. 218. sed
tu vide distinctionem in d. num. 221. con-
clusionem 2.
- 392 Extende hoc requisitum, vt socius non
possit loco pecunie tradere merces, quia re-
quiritur pecunia vera, & actualis, vt secutus
sum supra num. 229. & 230.
- 393 Septimo requiritur, quòd persona, super
cuius vitæ periculo societas contrahitur, sit
certa, & nominatim expressa; alias socius
non subiret periculum, quod est pars sub-
stantialis societatis officij, vt scripsi supra
num. 280. & seqq. num. 291. 293. 301. 377.
& alijs in locis.
- Pro integra huius requisiti explicatione
confidero quatuor casus.
- Primus casus est, quando in contractu so-
cietatis officij non nominatur persona, super
cuius vitæ periculo societas contrahitur, sed
facultas eam nominandi reseruatur ei,
qui dat pecunias, sub pacto, vt, si socius,
dans pecunias, obijerit ante alterius nomi-
nationem, officialis lucretur pecunias: &
hoc casu concludo, societatem esse validam,
ideoq; officialem posse pecunias lucrari, Io.
Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de so-
ciet. cap. 11. q. 1. quod pactum solet hac clau-
sula concipi, (quòd moriente persona no-
minanda, & interim ipso N. qui pecunias
dedit, morte naturali, &c. officialis lucre-
tur sortem) nam pecunie ante nominatio-
nem stant sub periculo vitæ ipsius dantis, &
post

post nominationem sub periculo vitæ nominati, & sic semper adest periculum, & consequenter quoad periculum societas semper tenet, Castrac. tract. de societ. cap. 8. sub num. 13. vers. vnde. & num. 14.

394 Secundus casus est; quando tam facultas nominandi certam personam, quam ipsa nominatio suæ personæ non est simplex, sed videtur restricta ad certum terminum; puta, quindecim dierum, inclusa sub hoc pacto; quod pecuniæ stent risico vitæ, & personæ, ab ipso, qui dat pecunias, nominandæ infra 15. dies, & interim risico ipsius, qui pecunias dedit: Et hoc casu videtur dicendum, quod societas, non facta nominatione infra dictos quindecim dies; & illis elapsis, resoluitur, ita vt si is, qui pecunias dedit, moriatur post dictos 15. dies, officialis non lucretur pecunias, quia non fuit adimpleta conditio societatis, Castrac. tract. de societ. cap. 8. sub n. 24. vers. aliquando. & n. 25. & seqq.

Contrarium, nempe, quod societas remaneat valida, & non sit resoluta, tenuit Rot. coram R. P. D. meo Caualerio, lunæ 9. Aprilis 1612. in Rom. societ. officij dicens, quod si socius referuet sibi facultatem nominandi personam infra 15. dies, & interim, &c. idest, & interim velit esse nominatam propriam ipsius socij personam, & postea, alia persona infra illos 15. dies non nominata, continuaret societatem, censeretur expressim nominata propria persona, ideoque, eius morte contingente ante dissolutionem societatis; officialis lucraretur sortem principalem.

395 Tertius casus est, quando in hoc secundo casu adderetur clausula, (alias, &c.) pacto ita concepto: (super periculo vitæ, &c. infra quindecim dies proximos nominandæ, alias & interim, &c. ipsius N.) & in hoc casu nulla remanet difficultas, quod societas tenet, & ideo hic est stylus hodiernus, quo passim conficiuntur instrumenta societatis cum facultate nominandi.

396 Quartus casus est, quando notarij culpa eiusmodi pacta, seu clausulæ essent prætermissa: & isto casu concludo, quod societas adhuc teneret, ac si prædictum pactum fuisset appositum, quia socij contrahere videntur, prout moris est, & quæ moris sunt, quamuis expressa non sint, habentur pro expressis, Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. cap. 11. q. 1. in fine: Et posset notarius hoc pactum prætermissum etiam ex

interuallo adijcere, vt contra Castrac. d. cap. 8. tenet Azor. eod. cap. 11. in fine, q. 2.

397 Mors, quæ condemnato propter sua scelera infligitur per manus iustitiæ, dicitur naturalis, & non violenta; quare, stante pacto solito, quod moriente socio morte naturali, & non violenta, illata ab homine ferro, veneno, aqua, igne, vel alias quomodolibet violenter, officialis lucretur pecunias; socio mortuo, vt supra per manus iustitiæ, officialis lucratur pecunias, Rot. diuers. decis. 358. quidam. sub num. 1. & seqq. coram Reuerendis. D. Sacrato, ven. 16. aprilis, 1612. in Romana societ. inter impressas Romæ anno 1615.

Instrumentum societatis officij, sub qua conficiatur formula habes apud moderniora instrumentorum formularia, & breuem formulam ponunt Virgin. de Boccat. tract. de societ. officij, initio, num. 2. & Io. Azor. de instit. moral. par. 3. lib. 9. tit. de societ. &c. cap. 8. q. 1. vers. in nomine.

DE MUTVO, VSVRA, EMPTIONE,
& venditione rescissibili, & vt dicitur
à godere à godere.

S V M M A R I V M.

Mutuata pecunia diceretur pecuniam parere, si ultra sortem restituatur, num. 398. Et quibus casibus possit in mutuo licite ultra sortem recipi, num. 409. 415. 422. 439. 440. 452. 493. 531. & seqq.

Etymologia usura, num. 399.

Definitio usura, remissive, num. 400.

Usura est omni iure damnata, num. 401. & seqq.

& nu. 407. & 408. Imò est contra naturam, Contra præceptum naturale, ideoque indispensable, num. 404. Et asserere, ipsam non esse peccatum mortale, est hæresis, num. 405.

Mutuare est de consilio, non sperare autem ultra sortem est de præcepto, sub num. 405. & 407. Reiecta opinione, quod lex euangelica, mutuum date, &c. tota sit de consilio, num. 402. iuncto num. 403.

Mutuatore non posse aliquid ultra sortem accipere, naturales ostendunt rationes, num. 403.

Mutuans, si ei restituatur quando pluris valeat, recipit plus, sed non ultra sortem, num. 409. & seqq. & 415. Declaratur, vt non procedat, quando mutuum transfuit in emptionem, quia tunc mutuator non potest recipere plus quam pretium quo valebat res mutua-